

AINEÕPETAJATE JA
GÜMNAASIUMIASTME ÕPILASTE
HINNANGUD EUROOPA LIIDU
ALASELE ÕPPETÖÖLE
ÜLDHARIDUSKOO LIS

Fookusgrupuuringu aruanne

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
KOKKUVÕTE. SOOVITUSED. PÕHIJÄRELDUSED.....	7
TULEMUSED	15
1. Praeguse olukorra fikseerimine: mida Euroopa Liidu kohta põhikoolis ja gümnaasiumis õpitakse.....	15
2. Hinnangud praegusele EL alase õppetöö korraldusele, praeguse korralduse tugevad ja nõrgad küljed	19
2.1. Õpetajate rahulolu õppetöö mahuga, sisuga. Kuivõrd õpilased saavad seda, millest nad huvituvad.....	19
2.2. Õpilaste hinnangud praegusele Euroopa Liidu õppele tundides ja huvitegevuse raames	20
2.3. Rahulolu ainetevahelise jaotusega	22
2.4. Rahulolu õppematerjalide kvaliteediga. Millised õppematerjalid üldse olemas on, millest puudus.....	23
2.5. Kuivõrd kasutatakse (osatakse kasutada) uudseid õpetamismeetodeid (aktiivõpe, simulatsioonid) ja -vahendeid (interaktiivsed vahendid).	24
2.6. Kuivõrd õpilased üldse huvituvad Euroopa Liitu käsitlevatest teemadest . Peamised motiivid õpilaste jaoks	25
3. Kuidas jätkata Euroopa Liidu õpetamist üldhariduskoolis	25
3.2. Kuidas oleks õigeim, otstarbekaim, parim viis korraldada EL alast õpetust üldhariduskoolis.....	28
3.3. Euroopa Liidu õppest nii nagu ta praegu on, ja kuidas ta võiks olla, projektiivtesti vahendusel	31
4. Õpetajate EL alaste teadmiste tase. Kuidas korraldada täiendõpet.....	35
4.1. Rahulolu oma teadmiste tasemega.....	35
4.2. Milline on õpetajate EL alase täiendõppe vajadus	35
4.3. Kuidas õpetajate EL alast koolitust korraldada.....	36
5. Ettepanekuid EL alaste õppekavade koostajatele	37

SISSEJUHATUS

Antud uuringu eesmärgiks oli saada õppekavade koostamisel aluseks võetavat ammendavat informatsiooni Euroopa Liitu käsitlevate aineõpetajate (ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse, majanduse-, geograafia- ja võõrkeelesõpetajad), koolide huvijuhtide ning gümnaasiumiastme õpilaste hinnangutest Euroopa Liidu alasele õppetööle põhikoolis ja gümnaasiumis.

Uuringu tulemusel pidi selguma

- pedagoogide ja õpilaste rahulolu Euroopa Liidu alase õppetöö praeguse korraldusega, sealhulgas mahuga, ainetevahelise jaotuse, õppematerjalide kvaliteedi, õpetajate teadmiste tasemega;
- kuivõrd peetakse mõttekaks Euroopa Liidu õpetamist eraldi (valik)õppekava alusel, ajaloo- ja/või ühiskonnaõpetuse raames, või integreerituna erinevatesse õppekavadesse (ajalugu, ühiskonnaõpetus, kodanikuõpetus, geograafia, majandusõpe, võõrkeeled) ja huvitegevusse;
- milline on õpetajate EL alase täiendõppe vajadus; ettepanekud selle korraldamiseks;
- ettepanekud Euroopa Liidu alase õppe edaspidiseks korraldamiseks.

Et uuringutulemused oleksid maksimaalselt sisukad, oli eesmärgiks leida vestlusgruppidesse õpetajaid/ õpilasi võimalikult erinevatest koolidest. Leidmaks õpetajaid, kes valdavad üldhariduskoolides Euroopa Liidu õpetamise teemat kõige paremini, konsulteerisime REKK-i ja EL Teabetalituse spetsialistidega.

Uuring viidi läbi rühmaintervjuu vormis. Ühe rühmaintervjuu kestvus oli orienteeruvalt 2 tundi. Rühmaintervjuu raames kasutati ka isetäidetavaid kirjeldikke töölehti ning projektiivtesti (kollaaž) meetodikat.

Viidi läbi neli fookusgrupivestlust.

1. grupp – eestikeelsete üldhariduskoolide õpetajad, Tallinn/ümbrus
2. grupp – venekeelsete üldhariduskoolide õpetajad, Tallinn
3. grupp – eestikeelsete üldhariduskoolide õpetajad, Tartu/ümbrus
4. grupp – gümnaasiumiastme õpilased, Tallinn

Grupivestlused võeti videosse. Videolindilt transkribeeritud tekstid olid detailse uurimustulemi aluseks. Esmaste töötlustulemuste põhjal koostati kirjeldav kokkuvõte koos põhijärelduste ja soovitusetega.

Tabel 1. Grupivestlustes osalenud õpetajad (eesnimi, pedagoogiline staaž, õpetatav aine) ja õpilased (eesnimi, klass, miks tuli fookusgrupivestlusesse).

1. grupp (2. VEEBRUAR 2006)		
ÕPETAJA	STAAZH KOOLIS	ÕPETATAV AINE
Ants	20a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus, majandus; õiguse alused (valikained)
Meelis	3a.	Geograafia ja loodusõpetus põhikoolis
Vello	40a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus, põhikool ja gümnaasium
Riina	30a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus, eetika, põhikool ja gümnaasium
Lii	25a.	Geograafia; huvijuht, põhikool ja gümnaasium
Girta	7a.	EL õpe inglise keeles (valikaine)
Lea	15a.	Geograafia, põhikool ja gümnaasium
Ene	20a.	Geograafia, majandus (valikaine)
Mare	15a.	Geograafia põhikoolis
2. GRUPP (6. VEEBRUAR 2006)		
Laine	20a.	Geograafia põhikoolis
Nadežda	44a.	Geograafia, põhikool ja gümnaasium
Jelena	8a.	Ajalugu, põhikool ja gümnaasium
Svetlana	10a.	Ühiskonnaõpetus
Aime	30a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus
Julia	6a.	Inglise keel
3. GRUPP (7. VEEBRUAR 2006)		
Ülle	4a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus, eripedagoog
Maaja	30a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus põhikoolis ja gümnaasiumiklassides
Annika	6a.	Inglise keel põhikoolis ja gümnaasiumiklassides
Andra	5a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus põhikoolis
Tarmo	40a.	Ajalugu ja ühiskonnaõpetus põhikoolis ja gümnaasiumis; meetodik
Kersti	30a.	Huvijuht, laulmisõpetaja
Urmas	3a.	Ajalugu, ühiskonnaõpetus põhikoolis

4. grupp (8. VEEBRUAR 2006)		
ÕPILANE	KLASS	MIKS TULI VESTLUSGRUPIST OSA VÕTMA
Kaija	11.	Õpetaja palus tulla
Liisa	12.	Õppealajuhataja palus tulla
Malle	12.	Õpetaja palus, tegelikult ise tahtsin ka tulla, tahaks parandada eesti koolisüsteemi
Kärt	12.	Tulin sellepärast, et keegi teine väitlusklubist tulla ei tahtnud
Pärt	12.	Õppealajuhataja käskis tulla, sest olen kooli õpilasomavalitsuses juhtival positsioonil, olen ka Lasnamäe õpilasomavalitsuste liidu liige. Õpilasomavalitsusse ei läinud käsu peale, sinna tahtsin ise minna.
Raino	12.	Tulin sellepärast, et kuulda, mida teised asjast arvavad
Ave	12.	Õpetaja tuli klassi, rääkis asja ära ja küsis, kes on huvitatud. Mõtlesin, miks mitte
Ann	12.	Õppealajuhataja palvel, teise õpilase asemel
Tanja	12.	Pakkus huvi, õpetaja ei pidanud mind pikalt veenma
Mart	11.	Õpetaja palus tulla
Tiiu	12.	Õpetaja palus tulla, ise tundsin ka huvi

Tabel 2. Fookusgrupivestlustes esindatud koolid

TALLINNA 32. KESKKOOL	VENE ERAGÜMNAASIUM
AUDENTESE ERAKOOL	GUSTAV ADOLFI GÜMNAASIUM
TALLINNA INGLISE KOLLEDŽ	TALLINNA SAKSA GÜMNAASIUM
KURISTIKU GÜMNAASIUM	TALLINNA TEHNİKAGÜMNAASIUM
KEILA GÜMNAASIUM	LASNAMÄE ÜLDGÜMNAASIUM
MUSTAMÄE GÜMNAASIUM	TALLINNA KUNSTIGÜMNAASIUM
PRANTSUSE LÜTSEUM	TALLINNA 21. KOOL
TALLINNA REALKOOL	PIRITA MAJANDUSGÜMNAASIUM
RAHUMÄE PÕHIKOOL	KADRORU SAKSA GÜMNAASIUM
VALDEKU GÜMNAASIUM	TARTU KROONUAI KOOL
EHE GÜMNAASIUM	TARTU KARLOVO GÜMNAASIUM
LASNAMÄE GÜMNAASIUM	TARTU RAATUSE GÜMNAASIUM
TALLINNA MUSTAMÄE REALGÜMNAASIUM	TARTU KESKLINNA KOOL
KALAMAJA PÕHIKOOL	ÜLENURME GÜMNAASIUM
ÕISMÄE LÜTSEUM	TARTU TAMME GÜMNAASIUM
TALLINNA BALLETIKOOL	ELVA GÜMNAASIUM

Teostajad

Uuringu eri etappides osalesid:	
Tellijapoolne kontaktisik -	Eve Paavel
Värbamine -	Katrin Meremaa
Eestikeelsete fookusgruppide läbiviimine -	Kaja Södor
Venekeelse fookusgrupi läbiviimine -	Jevgenia Sarap
Aruanne -	Kaja Södor
Kontaktandmed -	Uuringukeskus Faktum&Ariko
	Pärnu mnt 19, Tallinn 10141
	info@faktum-ariko.ee
	tel. 6684530

KOKKUVÕTE. SOOVITUSED. PÕHIJÄRELDUSED

1. Hinnangud praegusele EL alase õppetöö korraldusele, praeguse korralduse tugevad ja nõrgad küljed

Õppetöö praeguse korralduse tugevad küljed	Õppetöö praeguse korralduse nõrgad küljed
--	---

Õpetajad:

• EL õpetamise maht on õpetaja valida, pole väga rangelt ette antud • Õpilased saavad põhifaktid selgeks, neid korratakse läbi mitme aine • Teoreetilist materjali palju olemas, nii raamatutes kui Internetis, kes ise otsib, saab palju teada • Põhikooli viimane ajalooõpik värske, päris hea ülevaade EL puudutavatest teemadest; viimane gümnaasiumiastme ühiskonna-õpetuse õpik parem kui eelmine, arenguruumi siiski veel on • Kui õpetaja oskab Euroopa Liitu huvitavalt, õpilaspäraselt käsitleda, siis teema huvitab õpilasi väga	• Erinevates ainetes esitatakse kattuvat materjali; õpetus ebaloogilises järjekorras; õpilaste ähmased teadmised, vähene seostamisoskus • Õpikud/ töövihikud liiga teoreetilised, elukauged, sõnaohtrad, mitte õpilaspärased • Osad veel kasutuses olevad õpikud on vanad, aegunud EL osas • Lisamaterjalidest (töölehed) puudus; Internetis saadaolev materjal liiga laiali, info otsimisele kulub mõttetult palju aega • Pole piisavalt aega ette nähtud EL õpetamiseks

Õpilased:

• EL kohta koolitundides antav üldinfo on piisav ja ka vajalik, seda on vaja teada • isiklikud kontaktid, välismaised sõbrad MEP-üritused, koostöö rahvusvaheliste noorteorganisatsioonidega annavad klassiõppele palju juurde	• Liiga stampne õpe; kõigis ainetes piirdub samade asjade õppimise ja kordamisega, raamõppes sisusse ei jõuta • õpetajate kvalifikatsioon jätab kohati soovida

2. Õpetajate ettepanekud õpetamise sisu osas

Õpetada juba põhikoolis süsteemsemalt Euroopa Liitu. Peatuda õpilase jaoks elulistel teemadel – kuidas korraldada oma elu EL-is; kuidas EL riikides paremini hakkama saada. Käsitleda rohkem Eesti ja EL teiste riikide vahelisi suhteid ja seotust (näiteks Euroopa firmad Eestis, Eesti kaubad Euroopas).

Via õpilased asjaga kurssi läbi eluliste näidete, kuidas õppima minna, kuidas leida tööd Euroopa Liidu institutsioonides, liikmesriikides laiemalt. Propageerida võõrkeeleoskuse vajalikkust mitte ainult filoloogina töötades vaid ka muul erialal töö leidmiseks.

Käsitleda nii EL plusse kui miinuseid, mida iga riik võidab, mida kaotab kui on EL-s. Rääkida rohkem EL negatiivsetest mõjudest, vastuoludest. Anda praktilist nõu, kuidas käituda kui kooli tulevad teisest rassist, teise kultuuritaustaga õpilased.

Poleks vaja rõhutada ainult seda kasu, mida Eesti EL-ilt saab. Me ei taha, et meie noored on ülalpeetava mentaliteediga, kes istuvad ja ootavad, millal midagi saame.

Mitte propageerida EL õppes ainult vabadust ja võimalusi parema elujärgiga riikidesse õppima, tööle, elama asumist, rõhutada ka Eesti vajadusi; et Eesti on noore inimese kodumaa; et noor väärtustaks oma kodumaad EL riikide peres.

3. Õpetajate ettepanekud õpikute koostamise osas

Abikoolide õpilastele võiks ka mõelda, koostada nende jaoks lihtsamaid tekste.

Põhikooli, aga ka gümnaasiumiõpik ei peaks olema nii teoreetiline nagu praegu. Rohkem õpilaseluga seotud materjale; töölehtedel rohkem igapäevaeluga seonduvat.

Võõrkeeleeõpikutesse rohkem EL ajalugu, EL kujunemist käsitlevaid tekste; matemaatika tekstülesannetes Euroopa Liitu puudutavat temaatikat.

Vaadata üle ühiskonnageograafia, ühiskonnaõpetuse, ajalooõpikute jne. kattuvad osad, et erinevate ainete õpetajatel oleks võimalik kindlustada õpitava mittekattumine, õige ajastus, õpitava loogiline järjekord.

4. Õpilaste ettepanekud EL-i õpetamise osas

EL-i õpe peaks käima erinevate ainete raames, integreeritult erinevatesse ainetesse, mitte eraldi õppekavana. Õpetajad peaksid omavahel kokku leppima, kes mida räägib, et info ei kattuks.

Õpilastel, kes EL-st eriti huvitatud pole võiks olla võimalus õppida seda nii nagu siiani, integreerituna teistesse ainetesse. Võiks omandada mingisuguse miinimumi, mitte ennast sellega välja kurnata. Siis saaks paremini pühenduda ainetele, mis huvitavad. EL-i huvilistel võimalus seda süvendatult valikainena õppida. Võiks olla ka sümbioos klubilisest õppes ja kohustuslikust integreeritud õppekavast.

EL-st kui organisatsioonist räägitakse praegu piisavalt. Pigem vähem kuivi fakte ja ebaolulisi daatumeid, rohkem institutsioonide toimimist. Kindlasti rääkida rohkem liikmesriikide ühiskondadest, kultuurist, sisust.

Soovime professionaalseid õpetajad, kes suudaksid vajalikku informatsiooni EL-i kohta edasi anda. Rõhk õpetajate arendamisele, et nad saaksid kogu aeg uusi teadmisi, koolitust, uute meetodikate kasutamiskust (MEP laadsed ajurünnakud). Riigieksamiga lõppevate ainete õpetajad ei hakka oma tundides nangunii meiega mängima ja loovaid meetodikaid kasutama, selleks pole aega. Kaasaegseid meetodikaid võiks kasutada EL õpetamisel valikõppeainena.

Kui õppida Euroopa Liitu valikõppeainena võiks EL õpetaja olla politoloogi taustaga geograafiaõpetaja ja huvitav isiksus. Põhimõtteliselt oma ala professionaal, kes valdab erinevaid õpetamismetoodikaid, kes oskab asja eluliseks teha, õpilasi motiveerida.

Kui EL ametnikud näevad juba nii palju vaeva, et muuta meie haridussüsteemi nii palju, et EL õpe eraldi kavana sisse panna, siis võiksid nad oma energiat rakendada veelgi rohkem, arendada meie haridussüsteemi veel edasi. Näiteks ajalugu hõlmab Euroopat, Ameerikat, aga Aasiast ei tea me praktiliselt midagi.

Põhijäreldus 1. Euroopa Liidu õpe ei tohiks olla õpilase jaoks vaid teoreetiline kursus Euroopa Liidu toimimise alustest; peaks lisama praktilise käsitluse, kuidas reaalse eluga EL-s võimalikult edukalt toime tulla.

5. Hinnangud Euroopa Liidu õppele huvitegevuse kaudu

Koolides on EL-ga seonduv huvitegevus väga erineval tasemel. Mõnes koolis Comeniuse, Erasmuse jt. projektide raames vilgas õpilasvahetus, reisimine; teistes koolides ei toimu suurt midagi. Kolmandates koolides ei osata pakutud võimalusi ära kasutada, kas puudub korralik info või pole asja eestvedajat. See oli tuntav õpilaste hoiakus: on küll pakutud rahasid ja võimalusi õpilasvahetusi korraldada, aga meil puudub huvi, oleme aru saanud, et väga palju on riske sinna välismaale minekuga, välismaal õppimisega. Õpilasvahetus keelte süvaõppega koolides aktiivsem.

Õpilasomavalitsuste liidu kaudu võimalik osa võtta EL-i puudutavatest üritustest ja koolitustest, aktiivsemad õpilased hindavad seda võimalust, eriti kui oma kooli huvitegevuse raames piisavalt üritusi ei pakuta.

Õpilaste endi poolt enamväärtustatud üritused ja meetodikad: MEP – Mudel Euroopa Parlament õpe on kõige harivam ja loomingulisem; EL teemaliste konverentside ettevalmistamiseks huvi täiesti olemas kui preemiaks pakutakse reisi; Euroopa integratsiooniprobleeme käsitlevatest esseedest ja muudest võistlusest võetakse meeeldi osa, eriti kui preemiaks on reis.

Teeviidalt saab pealiskaudset informatsiooni. Euroopa Kevadpäeva üritustega ei olda kursis, puudub vajalik info, reklaam, pole traditsioone selle päeva tähistamiseks.

Kuivõrd üritust peetakse huvitavaks või kasulikuks sõltub pigem sellest, kes ja kuidas selle läbi viib, kui teemast, mida käsitletakse.

6. Õpetajate ettepanekud huvitegevuse raames EL õpetamiseks linna (mitte ainult ühe kooli) tasandil

Ei saa eeldada, et suur materjal, mis õpetajatel Interneti teel saadaval on, kuulub iseenesestmõistetavalt huvitegevuse raames õpilastele pakkumiseks. Õpetajal peab selliseks lisatöökäsi aega olema, motivatsioon olema, seda ei saa temalt ühiskondliku töö korras nõuda. Ametnikud, funktsionäärid, kes vastutavad EL-i õpetamise eest, võiksid õpilasomavalitsuste kaudu EL-i õpet huvitegevuse raames toetada.

Kui õpilastele võimaldatakse Brüsselisse või mujale õppereis, kus nad peavad ettevalmistatud ettekanded esitama, suhtugem neisse lugupidavalt ja kuulakem nende ettekanded ära; pidagem esialgselt kokkulepitud ajakavast kinni ja jätkem õpilastele neile eraldatud aeg.

Huvitegevuse raames võiks koostada vitriine, väljapanekuid, stende – kui õpilane näeb visuaalselt midagi ilusat, jääb paremini meelde.

Ärme pingutame koolipidude ja muude ürituste korraldamisel erinevate kultuuritraditsioonide arvestamisega üle. Eesti koolis ei oleks tarvis seada kahtluse alla jõulupeo korraldamise otstarbekus, kui klassi on tulnud islamiusuline.

Põhijäreldus 2. Praegu tugineb Euroopa Liidu õpe huvitegevuse raames suures osas õpetajate/ huvijuhtide entusiasmil ja heal tahtel. Euroopa Liidu alast õppetegevust huvitegevuse raames ühe kooli baasil raske organiseerida, õpilased ja õpetajad õppetöoga üle koormatud. EL-i õpe huvitegevuse raames ei peakski olema ühe kooli põhine. Laiemal pinnal teostatavat huvitegevust kergem rahaliselt toetada, õpetajaid motiveerida. Õpetajad ootavad toetust väljastpoolt kooli, vastavatelt ametnikelt ja funktsionäridelt.

7. Kuidas jätkata EL õpetamist üldhariduskoolis

Nii õpetajad kui õpilased praeguse õpetamisviisi põhimõttega- integreeritud õppekava- rahul. Õpetajad ei näe enamaks ressursi; õpilased ei oska muud tahta. Mahtu ja sisu pole praegu EL-i õppele eraldatud aja piires võimalik oluliselt suurendada ja süvendada. Teoreetiline õpe peab jääma, selles ei kahtle ei õpetajad ega õpilased. Huvitavat elulähedast sisu saab lisada vaid valikõppeainesse. Seega, kõikides koolides integratiivne EL-i õpe; sellele lisaks mõnel pool täiendav õpe (valik)õppekava alusel.

Anda kõikidele koolidele võimalus EL-i õpetamiseks valikainena, iga kool otsustab ise, kuivõrd on tasemel huvilisi õpetajaid olemas/ koolitusele saamiseks; kuivõrd on huvilisi õpilasi. Kool, kus suudetakse EL-i õpet valikainena anda, kus leidub selle aine professionaalne õpetaja, kes suudab õpilasi innustada, on igal juhul võitnud.

Huvitegevuse raames korraldada EL-i õpet pigem kooliväliselt. Huvilistele täiendavaid üritusi õpilasmavalitsuste liidu või mõne muu organisatsiooni kaudu.

Eraldi kohustusliku õppeainena EL-i õpetust vajalikuks ei peeta.

8. Projektiivtestipõhised hinnangud praegusele EL-i õppele; ettepanekud, kuidas võiks EL-i edaspidi õpetada

Euroopa Liidu õpe praegu:

Õpetaja annab lahkesti igasugust infot EL-i kohta. Annab kõike, mida iganes ta kusagilt hangib, sest tänapäeval sõltub kõik infost, info maksab, info müüb. Õpilased nendivad, et praeguse õppe sisuks on üldinfo EL-i kohta. Õpetajad väidavad, et EL-i õpetamine toimub põhimõttel: siiani on meil Eestis olnud vilets olukord, aga nüüd kus oleme EL-ga liitunud, nüüd hakkab kole kõik paremaks minema. Õpilased tajuvad seda veelgi võimendatumalt: Euroopa Liitu õpetatakse meile suure hurraaga. Tore, nüüd oleme lõpuks kõik koos, Eesti on vastu võetud, nüüd teeme kõike koos. Oleme osa rikkas tervikus! Õpetajad näevad, et nii Eesti riigis kui EL-i riikides on inimestel erinevad võimalused; karta on, et erinevused süvenevad veelgi - ka sellele üritavad nad aeg-ajalt laste tähelepanu juhtida. Õpilastele aga on

tundidest pigem meelde jäänud hoiakud, et EL-st on võimalik saada palju toetusi, on palju erinevaid fonde, EL-i riikidesse on võimalik kõrgepalgalistele kohtadele tööle minna; parem osa Eestist juba ongi seal. Taolise info meeldejätmist võimendab ka meedia. Õpilased kritiseerivad, et neile räägitakse väga vähe EL-i miinustest, kõik on seal ainult positiivne, oleme töötatud maale jõudnud. Aga tegelikke karme elulisi probleeme ei lahata täie tõsidusega.

Kuidas võiks Euroopa Liidu õpe olla korraldatud

Toetudes kõige moodsamale tehnoloogiale ja kõige värskemale informatsioonile võtta kõigepealt läbi EL-i funktsioneerimise teoreetilised alused, sest kui ei tunne Euroopa Liidu toimimise mehhanismi läbi ja lõhki, ei saa EL-s edukalt hakkama. Õpetuses tuleb arvestada õpilaste vanuselisi iseärasusi. Teoria kõrval keskenduda ka Euroopa Liidu elulisele õpetamisele. Õppida tundma Euroopa erinevaid kultuure läbi rahvakunsti, folkloori, algupära. Rõhutada, et käsitöö ja väikeettevõtlus peavad ka edaspidi EL-i riikides ausse jääma. Need toovad peredele kõige enam sisse, samas säilitavad liikmesriikide kultuuri ja kunsti. Õpilased rõhutavad, et Euroopa Liitu peab käsitlema integreeritud õppena ja/või süvendatult valikainena. Ainult nii saavad nad muretult vanaduspõlve veeta, sest neil on koolist head teadmised kaasa võtta, oskus EL-i elu-olus edukalt läbi lüüa; neile on õpetatud ehedat Euroopa Liitu kõigi tema heade ja vähem heade külgedega.

Põhijäreldus 3. Jätkata EL-i õpetust integreerituna erinevatesse õppeainetesse. Eraldi õppeainena ei peeta EL-i õpetust otstarbekaks. Õpilased, õpetajad niigi üle koormatud, Euroopa Liidu õpet ei soovita teostada mõne muu aine arvelt. Ei usuta, et eraldi õppeainena õpetatuna saaksid õpilased parema ülevaate EL-st kui praeguste professionaalsete ajaloo- ühiskonna- õpetuse, geograafiaõpetajate jt. poolt antuna. Idee EL-i õpet valikõppeainena kohustusliku programmi kõrval huvilistele võimaldada, on igati õigustatud.

9. Kuivõrd ollakse huvitatud Euroopa Liidu alase hariduse süvaõppest (valik)õppeainena; kuivõrd leiduks õpetajaid, keda selle liikumise tarvis koolitada

Tallinna Eesti koolide õpetajate grupis pigem positiivne hoiak Euroopa Liidu alase süvaõppe sisseviimisest kooli valikainena. Põhiliseks eelduseks peeti seda, et õpetaja, kes seda valikaine kursust õpetab oleks hästi ette valmistatud. Ta võiks tulla kooliväliselt, aga tal peab olema õpilastega töötamise kogemus, (õpetaja välismaalt/on ise õpiku koostanud; on politoloogi taustaga), anda valikainet mitmes koolis. Ühes koolis EL õpet anda pole majanduslikult mõttekas. Kõigepealt vaja hakata nullist õppematerjale tegema; materjali EL kohta on küll palju aga õppematerjale vähe. Ettevalmistatud materjale tuleb kogu aeg uuendada, andmed, teemad vananevad väga kiiresti.

Tallinna Vene koolide õpetajate grupis domineeris hoiak, et eraldi Euroopa Liidu õpetamise (valik)kava poleks eriti vaja. Parim viis Euroopa Liitu õpetada on integreerida õpe erinevates ainetesse nagu see praegu toimub. Kui õpetada välja näiteks kooli geograafiaõpetaja Euroopa Liidu õpetajaks, võib juhtuda, et õpilased hakkavad saama Euroopa Liidu geograafiat, mis assotsieerub kunagi õpetatud Nõukogude Liidu geograafiaga. Vene koolide õpetajate mureks ka keel, kui EL-i õpe hakkab toimuma eesti keeles, siis osad õpetajad ei saaks selle õpetamisega hakkama.

Tartu/ümbruse koolid: huviringina perspektiivikam kui valikainena. Mille arvelt korraldada Euroopa Liidu süvaõpet? Tunde pole kuskilt võtta. EL pole nii tähtis teema, et selle arvel mingit teist ainet kärpida. EL õpetamise funktsionäärid (linna tasandil) võiksid tulla kooli appi, pakkuda õpilasomavalitsustele EL käsitlemise osas abi, õpetada EL-i huvitegevuse raames.

Õpetajad ja õpilased tööga niigi üle koormatud, koolisest ressursi EL-i süvaõppe jaoks vähe. Euroopa Liidu huvilisi õpilasi ehk leiaks igast koolist, aga EL alase hariduse süvaõpet pole mõttekas õppekavasse sisse panna. Kui tuleb spetsialist väljastpoolt kooli koos rahade ja muude võimalustega, las olla valikõppeaine; kui on väiksemad materiaalsed võimalused, las jääb huviringi tasemele. Kõige olulisemad aspektid valikkava juurutamisel: inimene, kes valdab teemat ja materiaalne baas.

Õpilased: noored inimesed on põhimõtteliselt valmis õppima kõike, mis tundub huvitav, elulähedane ja mis peasi, huvitavalt ja atraktiivselt edasi antud. Nad usuvad, et kindlasti on olemas õppejõude, kes seda suudaksid professionaalselt teha. Paljud kiitsid oma kooli ühiskonnaõpetuse, ajaloo- filosoofiaõpetajaid ja nägid nendes potentsiaali. Kui sellist inimest ei leidu oma koolis, siis mõnes teises koolis/ väljaspool kooli, kindlasti. EL valikaine/ süvaõppe vajalikkuse lahkamisel kerkis neil probleem: mida see EL alane õpe endast üldse kujutab, mida selle raames õppima peaks, mis on selle õppe sisu ja eesmärk? Kui õppida erinevate EL kuuluvate riikide kultuuri, keskkonda, ühiskonda, olemist, siis see on väga huvitav. Euroopa Liidu struktuuri ja funktsioneerimise õppes (mida praegu valdavalt käsitletakse) ei saagi midagi huvitavat/mahlakat olla.

Põhjäreldus 4. Koolisest ressursi EL-i süvaõppe sisseviimiseks valikkava alusel praegu vähe. Huvi asja vastu aga täiesti olemas. Kui koolidele appi tuldaks, nii *know how* kui materiaalse toetusega, kui aidataks alustada, siis ollakse Euroopa Liidu alase hariduse süvaõppest valikõppeainena vägagi huvitatud

10. Hoiakud õpetajate täiendõppe korraldamise osas

Kõige olulisem see, et täiendõpe oleks professionaalsel tasemel, millises vormis see täpselt läbi viia, on teisejärguline.

Välisministeerium, Majandusministeerium, Eesti Pank, Euroopa Liidu Teabetalitus, REKK on usaldusväärsed institutsioonid, kust võiks koolitaja tulla. Haridus- ja Teadusministeeriumit nii ei usaldata. Mittetulundusühingutel vähe materiaalseid võimalusi. Samas, pole oluline, millises institutsioonis koolitaja töötab, ta peab lihtsalt professionaal olema, korralike teadmiste ja oskusega informatsioon ökonoomselt ja huvitavalt edasi anda. Kuiva ametnikku, kes eelmisel õhtul Internetist on info maha kirjutanud, ei taha keegi kuulata.

(Võõrkeele)õpetajad ei näe eriti kedagi, kes neile võiks õpetust anda. Need õpetajad, kes ise on õpikud/ meetodilised materjalid koostanud, on nõus pigem ise minema teisi (võõrkeele)õpetajaid välja õpetama.

Koolitajad ei pea tingimata tulema välismaalt. Ega väliseksperdid eriti pinguta ka, neile on EL-i poolt palk määratud, tulevad Eestisse ja õpetavad seda, mida nad oskavad. See ei pruugi alati olla see, mida meie vajame. Kohalikud õpetajad peavad ikka ise pingutama ja tegeliku töö ära tegema.

Meie oma inimesed, eestlased Brüsselis, võiksid tulla ja õpetust jagada.

Täiendõppe, loengute, kursuste, seminaride ajakava peaks läbi mõtlema, et õpetajal oleks reaalselt võimalik sellest ikka osa võtta.

Veebipõhine õpetus sobiks ka, alati ei saa ajaliselt seminaridest või loengutest osa võtta. Veebis võiks üleval olla rubriik „sageli esitatavad küsimused EL kohta” või midagi sellist.

Hea oleks ise Brüsselisse minna ja kõike vaadata; olulisemaid EL-i institutsioone näha (Euroopa Kohus, Euroopa Parlament jmt). Bussireis õpetajatele läbi EL-i riikide, et nad ise kõike oma silmaga näeksid. Pärast korraldaksid oma õpilastele analoogse reisi.

11. Ettepanekud õpetamist ja huvitegevust toetavate meetmete rakendamiseks

Põhikooli osas rõhutati eraldi:

Pole vaja mingit uut õpikut, nii õpetaja kui õpilase jaoks oleks vaja õppemappe, kus kõik tähtsad teemad eraldi lehtedel. Õpetaja töötab mingi teemaga, jagab töölehed laiali, õpilased otsivad netist lisainfot. (9 kl).

Põhikooli õpetus korraldada nii, et õpilase teadmised EL kohta oleksid süsteemsed. Ei pea teadma juriidilisi peensusi, aga kuidas oma elu Euroopas korraldada, kuidas saada tööle, seda peab teadma. Kõik lapsed ei lähe edasi õppima ja neil peaks olema arvamus ja visioon 9. klassi lõpus olemas, kus nad elavad või hakkavad elama - kas leiavad endale paremini töö välismaal või Eestis.

Gümnaasiumiastme osas:

Õpetajad ei vaja mitte niivõrd infot EL kohta, isegi mitte niivõrd metoodilist õpetust, kui just praktilisi õppevahendeid. Koostada ülesannete mapp, kust õpetaja saaks õpilaste jaoks võtta teste, harjutusi, ülesandeid. Moodustada töörühm, kes vaataks üle töövihikud, uutes vihikutes liiga vähe EL-ga seotud harjutusi.

Õpetajad käsitlevad tunnis operatiivseid päevaprobleeme, kõik värsked ja oluline peaks veebikeskkonnas kusagil kindlas kohas saadaval olema õpetaja aja kokkuhoiu tarbeks ja õpetamise kvaliteedi tõstmiseks (eestikeelsed/emakeelsed materjalid). Ja mitte ainult info, vaid õppematerjalid koos metoodikaga.

Info vananeb kiiresti, kogu info pole mõeldud korduvkasutamiseks. Keegi peaks seda veebikeskkonda üleval hoidma, koguma värsket materjali, vana maha võtma. kõige kohta poleks mõtet raamat trükkida. Võiks olla eraldi info selle kohta, mida tasub endale põhjalikumalt, pikemaks ajaks koguda, millise valdkonna info nagunii kiiresti muutub; millist materjali valmistada ette korduvkasutamiseks, millist mitte.

Keegi peaks kokku panema ka selle materjali, mis ei vanane, ja see võiks nii veebikeskkonnas üleval olla kui trükimaterjalina saadaval. Koos õige metoodilise lahendusega (töövihikud, lünkade täitmise võimalus, tühjad lehed; uued riigid, riikide vahetamise võimalus kui situatsioon EL-s muutub).

Huvitegevuse raames ettevõetavad õppereisid Strasbourgi, Brüsselisse jmt. peaksid toetama õpilaste huvi ja poolehoidu Euroopa Liidu suhtes. Seal võiks eestlane korraldada õpilasele arusaavas eesti keeles rääkida töö korraldusest EL-i Parlamendis jmt; kasutada videofilme ja muid näitlikke vahendeid; leida aega ja kuulata ära õpilaste ettevalmistatud ettekanded. Mõni tuntud inimene nagu Mikko, Tarand, Kallas, Ilves võiks ka esineda. Kui tahame, et õpilane on Euroopa Liidust huvitatud ja tal tekib reaalne pilt EL-s toimuvast, siis tuleb talle asi eluliselt selgeks teha, mitte et jääks domineerima „Pehme ja karvaste“ loodud imidž.

12. Kuivõrd peetakse vajalikuks ja tõhusaks õpilastele suunatud eriprojektide algatamist; Euroopa klubide loomist; muid üle-euroopalisi algatusi

Joonistusvõistlused, esseevõistlused on üldiselt läbikäidud etapp. Nii palju on neid korraldatud. Õpilasi see enam ei huvita, eriti kui auhinnad on nigelad. Kui auhinnaks on reis, siis on suurem huvi.

Võistlusi ja viktoriine on liiga palju, ei jõuta nendest enam osa võtta. Käivad ühed ja samad õpilased. Kedagi sundida ka ei saa. Internetipõhistest viktoriinidest võetakse rohkem osa. Võistluste ja viktoriinide paljususe hea külg - nad peavad oma headuses võistlema, et õpilased neist osa võtaksid; nende tase tõuseb, mõeldakse üha paremaid välja, mis sobivad õpetajatele ja millest õpilased meelsasti osa võtavad

Mitte-eestlaste integratsiooni sihtasutuse poolt korraldatud iga-aastast viktoriini, kus lisaks muule ka EL-i küsimused, peetakse suhteliselt huvitavaks. Nii õpilased kui koolid on sellest huvitatud.

Mälumäng on populaarne.

Kui korralik rahastaja on olemas, võib üle-euroopalist klubilist tegevust väga hästi harrastada. See läheb ju EL-i reklaamiks, selle jaoks peab raha leiduma.

Praegusel hetkel pole Euroopa kevadpäeval veel traditsiooni, see tuleb alles luua. Praegu alles kunstlik, inimesed ei tea, kuidas päeva tähistada. Edaspidi peetakse sellest ehk rohkem lugu kui traditsioon juurutatud. Esmalt paremini teavitada, mis selle päeva mõte on. Meie Eurosaadikud peaksid rohkem rahva sekka jõudma. Ikka selline tunne, et kõik kuskil kaugel, kõik on võõras, kellelegi teisele.

13. Soovitused EL alaste õppekavade koostamiseks

Õpetajad:

Kava koostajad võiksid tutvuda lähemalt sellega, mis praegu koolides õpetajate poolt ära tehtud on, valada see seaduse (õppekava) vormi.

Uue õppekava koostamise eesmärk ei tohi olla võimalikult paljude muutuste tegemine. Vastupidi, muudatusi teha minimaalselt vähe. Enamus mis praegu sees, peaks sisse jääma.

Uues õppekavas säilitada õppeainetevaheline integratsioon, nagu praegu on.

Kava praktilise suunitlusega, õpilasele arusaadavas lihtsas keeles, mitte sügavalt teoreetiline. Õpilane peab seost iseendaga tunnetama.

Euroskeptikute arvamusi, EL- i negatiivset poolt peaks ka kavas sisse panema (näiteks rahvuskultuuride kasvamise võimalused, ohud).

Õppekavad on meil põhimõtteliselt korras, seal polegi midagi erilist muuta. Ei toimi õppematerjalid - metoodilis-didaktilised materjalid.

Õppekava koostajate üksus peaks olema arenev üksus, mitte ühekordne projekt

Õpilased:

Mitte nii teoreetiline õppeprogramm, las õppija ise integreerub õppeprotsessi.

Noortepärasemad teemad. Rohkem infot noorte võimaluste kohta Euroopas.

Informatsiooniallikate paljususe, võimaldage meile operatiivset juurdepääsu erinevatele infoallikatele.

Ärge andke ainult ühesuunalist infot, pilt olgu mitmekesine. Räägime rohkem ka miinustest, mitte ainult positiivsest. Tagapõhja, tagamõtet, teisitimõtlejaid ka vaja analüüsida. Kuulake Lauri Leesi ka ära

Meid, eesti õpilasi on suhteliselt vähe. Meie arvamusi võiks alati rohkem küsida ja nendega arvestada. Ärge koormake meid õppeprogrammide mahuga üle!

Enne lõpliku otsuse tegemist uue õppekava kinnitamise osas tehke taustauuringuid, koguge erinevate inimeste arvamusi.

Superõpetajaid ootaksime.

EL õpe võiks sarnaneda filosoofiaõppele – avardama silmaringi ja panema mõtlema.

Põhijäreldus 5. Uus õppekava peaks olema orienteeritud tegutsemisele, mitte targutamisele, s.t. käsitlema reaalses olustikus toimetulemist, mitte keskendumata möödaniku probleemide lahendamisele; sisu peaks olema õpilastele lähedane, neile meeldima, olema kõigele uuele avatud, s.t. EL õpe ei ole asi iseeneses vaid EL minu jaoks – kus me elame, mida tegema peame, millised olema, et toimivas EL-s hästi hakkama saada.

TULEMUSED

1. Praeguse olukorra fikseerimine: mida Euroopa Liidu kohta põhikoolis ja gümnaasiumis õpitakse

Alati sõltub palju õpetajast, Euroopa Liidu õpetamise puhul aga sõltub suurem osa õpetajast. Isegi ainult õpikumaterjali põhjal saavad õpilased Euroopa Liidust korraliku ülevaate, aga millist sisulist, elulist lisamaterjali tundides käsitletakse, oleneb konkreetsest õpetajast, mida ta õpilaste jaoks ette valmistab/ laseb õpilastel ette valmistada. Kohustuslikku on Euroopa Liidu õppes suhteliselt vähe.

Positiivseimaks Euroopa Liidu õpetamisel huvitegevuse raames peetakse võimalust reisida. Paljudes koolides ongi kogu Euroopa Liidu alane huvitegevus seotud reisimist võimaldavate ettevõtmistega. Samas, Euroopa Liidu käsitlemist huvitegevuse raames ühe kooli piires peetakse üsna raskeks; vastav huvitegevus peaks toimuma mitme kooli põhised, ametnike, funktsionääride, eurospetsialistide juhendamisel või osavõtul. Huvitegevuse raames Euroopa Liidu õpetamise negatiivse ilminguna tuuakse esile probleeme, mida enne vabasse maailma minekut nii teravalt ei tajutud - kultuuride paljususest, kommete erinevust tulenevad vääritimõistmised; inimkaubandus; turvatunde vähenemine.

Tabel 3. Õpetajate ja õpilaste poolt spontaanselt määratletud Euroopa õpetamise sisu.

Õppeaine	Mida käsitletakse	
	Õpetajad	Õpilased
Ühiskonna-õpetus	<ul style="list-style-type: none"> • EL ajalooline taust, juriidiline taust (s.h. Põhiseaduslik leping); liikmed, kandidaatriigid • EL tegevuse põhialused, eesmärgid, ülesanded • EL struktuur, organisatsioonid • EL valitsemiskorraldus (Euroopa Parlament, Euroopa Komisjon, Euroopa Nõukogu, Euroopa Kohus) • Riikidevaheline koostöö • Institutsioonidevahelised suhted • Vastuolud EL-s. Raha küsimused • Eesti ja EL suhted. Mina ja EL – mis kasu saan mina Euroopa Liidust; mida peaks teadma, et EL-s hakkama saada • Euroopa Päevik. Lisamaterjali raames tarbijakaitseküsimused 	<ul style="list-style-type: none"> • EL struktuurid; EL Põhiseadus; • Päevakohased probleemid: Eesti üleminek eurole; Türgi probleem • EL eelarve, toetused

	Õpetajad	Õpilased
Ajalugu	<ul style="list-style-type: none"> EL kujunemine alates 50-ndatest aastatest kuni tänapäevani 	<ul style="list-style-type: none"> EL kujunemine; EL kuuluvad riigid; EL eesmärgid; EL laienemine, uued ja vanad liikmed
	Õpetajad	Õpilased
Geograafia	<ul style="list-style-type: none"> Ühiskonnageograafia raames räägitakse EL-st; Eesti kui Euroopa riigi geograafia, organisatsioonilist geograafiat on vähe Vähesel määral käsitletakse riikide kuulumist erinevatesse organisatsioonidesse, s.h. Eesti astumist /kuulumist EL-i. Mõningal määral käsitletakse EL teket Lõimumise teema – kuidas riikide geopoliitiline asend on liitumist mõjutanud. Eesti asend Euroopas; erinevate riikide seos – regionaalne lõimumine Riikidevahelised organisatsioonid, nii majanduslikud kui poliitilised 	<ul style="list-style-type: none"> EL-tu kuuluvad riigid; majanduse põhimõtted
	Õpetajad	Õpilased
Võõrkeeled (vene k., inglise k., saksa k.) Eesti keel, kirjandus	<ul style="list-style-type: none"> Võõrkeeleeõpikutes ei puudutata EL teemat 	<ul style="list-style-type: none"> Eesti astumine EL-i : „loe, tõlgi, jutusta“ Kirjandid EL teemal, õpetaja suunab allikatele, artiklitele
Majandus- õpe (valikaine)	<ul style="list-style-type: none"> Majanduslik taust, raha kujunemine, riikide majanduslik võrdlus nii maj. taseme, maksusüsteemide, maksukoormuse osas. Majandussektorid erinevates Euroopa Liidu riikides. Rahandus, Eesti üleminek Eurole. Riikide majanduspoliitikate võrdlus 	<ul style="list-style-type: none"> Mikro-makro ökonomika EL struktuur Liikmesriigid
	Õpetajad	Õpilased
Inglise keele tõlkekursus (valikaine)	<ul style="list-style-type: none"> Eelduseks hea inglise keele oskus, siis saab võtta EL kohta läbi samu asju, mida eesti keeles ajaloo, ühiskonnaõpetuse ja geograafiatundides õpitakse. 35-tunnine tõlkekursus, sisuline ja keeleline kursus korruga. Rooma lepingust alates faktid EL kohta kõikides tõlgetes sees; Eesti EL-s; EL laienemine. Paindlik kursus, riigieksamid ei oota, ainult õpetaja enda poolt paika pandud arvestus 	<ul style="list-style-type: none"> Tõlketehnika kursus: Eurointegratsiooni teemadel; päevaprobleemidel artiklite tõlkimine

	Õpetajad	Õpilased
Ökoloogia		<ul style="list-style-type: none"> Saasteprobleemid
	Õpetajad	Õpilased
Huvitegevus	<ul style="list-style-type: none"> Projektipõhine tegevus – EL poolt sponsoreeritud projektid. Europarlamendi erinevad projektid Õpilasgruppide vahetus. Läbi Comeniuse, Leonardo projektide saavad õpilased mööda maailma rännata. Välismaalt tulevad õpilased Eesti koolidesse (Soome, Belgia, vahel 5-6-st riigist korraga). Õpilasvahetuse raames käivad õpilasomavalitsuste aktivistid Euroopa Nõukogus esinemas, tutvustavad Eesti õpilaste elu Aktiivsemates koolides suhtlus erinevate riikidega kümme aastat juba, igal aastal umbes 30 õpilasvahetust Keskkonnateemad, kultuur, sport – erinevaisulised õpilasvahetuse projektid. Suhtlus Euroopa Noorte Parlamendiga. Projektipäevad EL teemadel. Külalislektorid (näit. Marianne Mikko); külalisõpetajad EL tutvustavate loengutega. Otsitakse sponsoreid, et EL käsitlevaid üritusi korraldada Väitlusklubi raames käsitletakse Euroopa Liitu EL-le pühendatud geograafia/ ajaloolane viktoriin Euroopa Liidu hümn selgeks õpitud Õpilased pannakse referaate kirjutama 	<ul style="list-style-type: none"> Kunstikonkursid EL-ga seonduvad üritused õpilasomavalitsuste liidu raames, mitte 1 kooli põhiselt EL teemaliste konverentside korraldamine, nii rahvusvaheliste kui klassisiseste Comenius Week Brüsselis Oma ala professionaalid käivad rääkimas, näiteks professionaalne tõlk, kes töötab Brüsselis inimesed organisatsioonist Euroopa Noored, kuidas saab EL riikidesse õppima, tööle minna, kuidas Euroopa Noorte projektides osaleda Kord aastas saab Briti Konsulaadis konkureerida Inglismaale õppima mineku peale väitlusklubis tuleb EL teema sisse, aga peab materjali täiesti iseseisvalt otsima. Rootsi keele õppega koolis soodustatakse suvel Rootsis tööl käimist Õpilasvahetused erinevate EL haridusprojektide raames

Ants: 9-ndas klassis veel ei käsitleta, mida õpilane isiklikult EL-It kasu võiks saada, see tuleb alles 12.-ndas. See suhtestamise vahe on põhiline vahe põhikooli- ja gümnaasiumiõppe vahel.

Aime: aga võiks põhikoolis ka sellest rääkida, kõik õpilased ei lähe gümnaasiumisse.

Vello: see viimane ühiskonnaõpetuse õpik, see Tootsi oma, seal pole sõnagi EL kujunemisest. Aga võiks olla.

Riina: jah, EL kujunemine on ühiskonnaõpetuse riiklikus programmis sees, seda tuleb rohkem ühiskonnaõpetuse tundides kui ajalootunnis käsitleda.

Ants: eks see on rohkem õpetaja tunde küsimus. Enamasti õpetaja annab nii ajalugu kui ühiskonnaõpetust, ükskõik siis kumma aine raames ta EL käsitleb.

Riina: ühiskonnageograafia ja ühiskonnaõpetus langevad palju kokku, ka põhikooli osas.

Mare: meil ongi nii, et ajalooõpetaja õpetab sisulist poolt, mina (geograafia õpetaja) näitan kaardi pealt, kus mingi riik on; lisame õpilaste enda kogemused kui nad on kuskil reisinud.

Lea: geograafiatunnid peavad ühiskonnaõpetuse tunde ikka toetama, õpilane peab teadma, kus liitunud/ liituvad riigid asuvad. Me ei süvene ajalukku aga geograafilise kaardi pealt näitame, kuidas riigid liitusid.

Ants: EL pole mitte õpetus omaette vaid on vaja koguda erinevaid näiteid, kuidas erinevates riikides on tehtud ja võrrelda erinevaid võimalusi

Ene: mul on hea kontakt Eesti Pangaga, nad käivad meil hea meelega rääkimas majandusõppe raames EL rahandusest.

Lii: meil käib välislektor Hollandist, loeb 15 tundi: EL institutsioonid, ajalugu, poliitika, eetika küsimused - geograafia, võõrkeele, majandusõpetuse arvelt 10. klassis. Õpilased saavad sertifikaadi.

Girta: 8 aastat tagasi hakkasin tegema valikainena EL õpetust inglise keeles. Sel aastal valisid kõik õpilased selle aine - EL inglise keeles. Kõrge tase meie gümnaasiumis, sest Tartu Ülikoolis on üliõpilastele sama programm. Miina Härma Gümnaasium Tartus võttis minu raamatu ka kasutusse.

Ene: spetsiaalseid EL alaseid projekte meil huvitöö raames pole.

Aime: referaate laseme õpilastel kirjutada, referaadimaterjali on rohkem saada nn. pehmemate sfääride kohta, sotsiaalsfääri kohta. Selliste tõsisemate asjade kohta nagu näiteks Haagi, Strasbourgi kohus tunduvalt vähem.

Kersti: Lapsed on saanud viimasel ajal palju rännata Comeniuse ja Galileo projektide raames. Kohati on mulje, et nad ei saa arugi, tänu millele neil maailm üldse lahti on, neil on ainult hea meel, et saavad rännata. Õpetajad saavad ka käia.

Andra: Comenius 1 raames koolide koostööprojekt. See on rohkem koolide arenduslik projekt, aga õpilased saavad EL kohta ka teadmisi.

Urmas: meie koolis väljaspool tunde erilist EL alast tegevust ei toimu. Ühel aastal tuli kooli ilus värviline kaart ainult, kus kõik EL riigid peal. Ei tea, kes selle meile saatis.

Annika: meil oli ükskord Euroopa keeltepäev; viktoriine on ka toimunud. Ja EL kaart on ka.

Tarmo: ega see EL pole populaarne ka, ei õpilaste ega õpetajate hulgas. Meie õpilased käisid Strasbourgis ära, nägid ise, milline bürokraatia seal valitseb. Ametnikkond on väga kitsalt spetsialiseerunud. Üks inimene ei oska õigesse ruumigi juhatada kui talle pole ette nähtud selle ruumi juhatamise töö. Meie õpilased valmistasid ettekanded ette, pidid seal esinema. Tegelikult ei toimunud midagi. Täiskasvanud raiskasid aja ära, meie lapsed ei saanudki esineda.

Kersti: huvitegevus muutub koolis Euroopa Liidu tõttu ahtamaks ka. Miks teil on vaja jõule pidada? Oleme Eurooliidus, seal erinevad rahvused, erinevad kombes, milleks meile jõulud?

Svetlana: meil on sõpruskoolid Soomes ja Rootsis. Eelmisel aastal me käisime Ahvenamaal.

Julia: meil on Norras partnerkool

Nadežda: meil on Prantsusmaaga sõprussuhted, sest meil on prantsuse keel koolis ja perede kaudu käivad, elavad peredes.

Jelena: meie leidsime Stokholmis Sonja Kovalevaskaja kooli, osa aineid on ainult vene keeles. Meile tundus, et see on hea kogemus. Kontakt on uus, esimene semester, käinud veel pole seal, aga võimalik, et tulevad ka reisirid.

Nadežda: Euroopa Kevadpäeva puhul on Vabaduse väljakul ja Tammsaare pargis palju infot EL kohta saadaval, lapsed käivad seal küll, oli väga huvitav neile.

Jelena: sel päeval on meil tavaliselt tutvumine kohaliku linnavõimuga. EL-ga otseselt ei ole seotud, aga üritame kuidagi pidada seda päeva. Traditsioonid puuduvad, ei tea täpselt, mida teha.

Laine: Meil ka Valdeku Gümnaasiumis 9. mai pidulik päev. Kontsert. Euroopaga ei ole otseselt seotud aga korraldatakse üritusi ikkagi.

2. Hinnangud praegusele EL alase õppetöö korraldusele, praeguse korralduse tugevad ja nõrgad küljed

2.1. Õpetajate rahulolu õppetöö mahuga, sisuga. Kuivõrd õpilased saavad seda, millest nad huvituvad.

Maht on õpetaja enda valida, oleneb kui suurt tähelepanu ta pöörab EL-i õpetamisele, kui sõnaohtralt räägib. Kui tugineb ainult õpikule, siis on kogu õppe sisu pealiskaudne. Teisalt, EL õpetamiseks on aega vähe ette nähtud, kui midagi sügavamalt käsitleda, siis tuleb see teiste õppeainete arvelt.

Õpilased saavad korraliku teoreetilise ülevaate EL-st isegi ainult õpikumaterjali põhjal. Piisavalt olemas igasugust teoreetilist abimaterjali EL kohta. Mida õpilased omandavad, see on omaette küsimus. Kõik pole võrdsest EL-st huvitatud, eriti teoreetilisest poolest. Kui õpetaja just ei nõua, ega siis ei õpi ka.

Tavatundide võõrkeelesõpikutes ei kajastu EL mitte kuidagi, kuigi võiks ikka kajastuda, sest õppeplaanikohased võõrkeeletunnid on üle koormatud, õpetajal endal raske midagi veel EL-i kohta juurde lisada. Sügavam Euroopa Liidu õpe võõrkeeles saaks toimuda ainult eraldi valikaine raames. Inglise keele õpetajad on sellisest valikainest huvitatud, usuvad, et ka õpilastest puudus ei tuleks.

Üldiselt on õpilased huvitatud EL-i õppimisest. Huvi hakkas tekkima siis kui tekkisid reaalsed võimalused seoses EL-ga. Siis mõisteti, et EL on nende võimalus, nende tulevik

Õpilasi huvitab, kuidas saab EL-i riikidesse õppima minna; õppemaks; kuidas seal tööd leida; seadusandlus, millised on nende õigused; sotsiaalsfäär, maksusüsteem; kuidas saab reisida.

Õpilased saavad seda, mis neid huvitab, kui õpetaja õpetamisel õigeid meetodeid kasutab. Kui õpilast midagi täiendavalt huvitab, kasutab ta internetti. Nad oskavad ise kõike väga hästi leida, paremini kui paljud õpetajad. Roosikrantsi tänavas Tallinnas on keskus, kus jagatakse EL alast infot. Nii õpetajad kui õpilased käivad seal informatsiooni hankimas

Laine: Eesti põhikooli geograafia õpikus on EL-st väga vähe. Ma pakuks teha suurem kursus 25-st EL riigist tüüpplaani järgi. Majandus, loodusressursid, majandussuhted, kombed iga riigi kohta, see laiendaks põhikooliõpilase silmringi.

Nadežda: saate ära sõita, õppima, tööle. Vabadus, ja nad võtavadki seda otse- et saavad sinna ära sõita ja tagasi ei tule. Tahaks, et see õpe oleks rohkem seotud isamaalisusega ja kodumaarmastusega, et ei ole nii lihtne ära sõita midagi.

Aime: ega juriidilised küsimused põhikooli õpilast eriti ei huvita, nad tahavad rohkem teada, kuidas seal EL riikides elu-olu on, kuidas sinna õppima või tööle minna.

Svetlana: eelmisel aastal ma töötasin 9. kl. lastega EL põhiseaduse teksti läbi. Põhitekst on muidugi raske, aga preambulast me võtsime põhiväärtusi läbi ja selle vastu oli selline huvi! Õpilased ju kuulevad, kuidas Prantsusmaal või Hollandis asjad käivad ja siis tahavad selgust ka saada tunnis. Eriti poistel on huvi, nad on meeleldi nõus seda arutama, isegi 9. klass, mitte ainult 12. klassi omad.

Laine: Juriidilised teadmised on vajalikud maksusüsteemi ja kindlustussüsteemi kohta

Aime: Mina arvan, et 9. kl. ajalooõpikud on aegunud. Pool aastat me õppisime ajalugu, siis õppisime Balti riike. Arvan, et seda osa võiks laiendada ja õppida EL riike.

Maaja: minu tütar töötab Euroopa Kohtus tõlgina ja mina olen sealt saadud materjale lisaks põhikooli õpikule ka põhikooli tundides kasutanud, olen rõhutanud ka, kui tähtis on keeleoskus.

Ülle: abikooli õpilastele koostavad õpetajad Euroopa Liitu käsitlevad materjalid ise, õpikule üldse ei toetu, need on liiga keerulised.

Tarmo: Euroopa Liitu ametnike arvates tuleks Euroopa Liitu väga põhjalikult õpetada, aga siis ei jääks teiste ainete jaoks üldse aega. Praegu pole Euroopa Liidu jaoks ühtegi koolitundi ette nähtud, seda õpetatakse teiste ainete arvelt. Sellisel kujul nagu EL õpetus praegu käib tegelikult ei õigusta ennast. 9. klass ei jaga teemast mitte tuhkagi; abituurium õieti ei huvitu sellest; asi on tuim ja teoreetiline.

Annika: olen püüdnud õpilasi motiveerida, et nad õpiksid inglise keelt, et neil on seda EL-s vaja, ükskõik millist tööd nad ka ei teeks. Aga kui õpikus ikka sõnakesti EL-st pole, on õpetajal üksi ka raske midagi ära teha.

2.2 Õpilaste hinnangud praegusele Euroopa Liidu õppele tundides ja huvitegevuse raames

Nii nagu praegu on, on üldiselt OK. Keda EL ikka tõeliselt huvitab, siis koolitundide raames ta kõike ei saa, mida tahaks. Alati võimalik infot juurde otsida. Ei teagi muud tahta, ei tea kuidas teistmoodi Euroopa Liitu õppida oleks, rahul sellega, kuidas praegu õpetatakse.

EL õpe on suhteliselt pinnapealne, õpitakse n.ö väliskihti, vormi, millal mingi leping sõlmiti, kes nimeliselt on juhtivpositsioonidel olnud. Sisu suhteliselt vähe. Tahaks teada, kuidas EL tegelikult toimib, kuidas inimesi mõjutab. EL õpetus võiks olla kuidagi sügavam, sisukam, põnevafaktilisem, elulisem, et oleks huvitavam kuulata.

Ootaks inimesekesksemat, vähem teoreetilist Euroopa Liitu käsitlust. Rohkem praktilisi asju, aktuaalseid probleeme õppesse sisse tuua. Ja mitte ainult noore inimese, kõikide inimeste huvifääre käsitleda praktilisest küljest.

Pole aega Euroopa Liitu eraldi õppeainena kavva võtta. Hea, et mingidki teadmised EL-i vallast saame, neid läheb edaspidi igal juhul vaja. Tõeline huvi tekib siis kui on konkreetne vajadus kuskile EL riiki õppima minna.

Võiks rohkem rääkida ka negatiivsetest asjadest mis EL-s on; kui palju mõttetusi seal tehakse; kuidas ka meil Eestis halvemini minema hakkab, mitte ainult kiitma, et meil läheb kõik järjest paremini. EL õpe ei peaks olema nagu poliitikute jutt ajalehtedes vaid objektiivse reaalsuse kajastamine.

Õpetajatel väga erinev teadmiste tase. Osadel õpetajatel suhteliselt samasugused teadmised mida igaüks võib lehest lugeda; teistel väga laialdased ja huvitavad; huvitav lähenemine, kuidas õpilasi asjade üle arutama panna.

Huvi EL teemaliste konverentside ettevalmistamiseks on täiesti olemas, terve klass võtab osa, kõik tahavad ju reisima minna.

MEP – mudel Euroopa Parlament üritus - väga kasulik praktiline õpe.

Teeviit on viimasel ajal maha käinud, saab väga pealiskaudset infot sealt. Kõik on pealiskaudsed, alustades Inglise erakoolidega, lõpetades kokakoolidega.

Kas üritus on huvitav või kasulik sõltub pigem sellest, kes ja kuidas selle läbi viib, kui teemast, mida käsitletakse.

Pärt: eraldi õppeainena võiks EL- i õppe mahutada 10. klassi, 12.ndas pole küll seda aega enam õppida. Mind ennast hetkel EL õpe ei huvitagi, võib-olla kunagi edaspidi kui tekib soov kuskile EL riikidesse õppima minna. Õppetootuste kohta. Aga ma arvan et 80% õpetajatest teab õppimisvõimaluste kohta ja üldse EL kohta sama palju kui me isegi võime lehest lugeda või Internetist otsida.

Kärt: sirvisin uut gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse õpikut, midagi seal EL kohta sees on, aga me pole veel sinnani jõudnud (12. klass veebruarikuus!).

Liisa: seal on ka väga pinnapealselt, ainult EL struktuurist, liikmesriikidest. Kõik, mida me juba teame.

Malle: kõik on väga faktikeskne, õpime struktuuri, liikmesriike, millal mingid lepingud sõlmiti, kes on, kes oli president. Teooria on nagunii igalt poolt kättesaadav, aga me ei õpi, kuidas see üksikisikule kasulik on kui ta EL-i kuulub. Aga paljud õpetajad ei teagi rohkem kui õpikus kirjutatud või lehest lugeda. Ja ta ütlebki et ta ei tea rohkem ja kogu lugu.

Liisa: meil läks ühiskonnaõpetaja poole aasta pealt ära, nüüd annab ajalooõpetaja ühiskonnaõpetust. Ta ise ütleb, et ei oska EL-st midagi rääkida, ta pole spetsialist. Ja meil nagu ongi ajalootunnid, mitte ühiskonnaõpetuse tunnid.

Tanja: meil on küll väga hea ühiskonnaõpetaja. Iga tund algab sellega, et võetakse mõni päevaprobleem ette, analüüsitakse seda. Ta võtab õpikumaterjali ka läbi aga räägib ise palju juurde.

Kärt: meil nii ajaloo- kui ühiskonnaõpetuse õpetajad alati vastavad meie täiendavatele küsimustele EL kohta. Nad räägivad nii, et saame asjast aru, neil pole kahju kui läheb natuke ajaloo arvelt EL küsimuste selgitamisele.

Ave: meie ühiskonnaõpetuse õpetaja annab meile valikainena filosoofiat ka. Tema paneb õpilasi arutama asjade üle. Kasvõi see türklaste võtmine EL-i. Väga kasulik, kui õpilased ise aktiivselt mõtlevad ja oskavad arvamust avaldada. Ja väga tore kui õpetaja oskab kaasa rääkida.

Tiiu: ebahuvitav, sest info on suhteliselt nullilähedane, meie õpetaja teadmised väiksed.

Ave: õpime küllaltki vähe EL sisu kohta, et kuidas ta tegelikult toimib või kuidas ta inimesi mõjutab.

Pärt: õpilasmavalitsuste liidu raames toimus meil Lasnamäe Linnaosavalitsuse ruumides kokkusaamine. Mingi seaduseelnõu vastuvõtmine toimus eelmise aasta lõpus, EL-s puudus ühtne süsteem noorterühmituste loomise kohta. Seda seaduseelnõu arutati seal, küsiti meie arvamust. See seaduseelnõu oli täiesti toores, vigu täis, aga nad pidid kusagilt alustama. See inimene, kes seaduseelnõu tutvustas, viis läbi ka koolituse, käsitles erinevaid teemasid, EL toodi ka mängu. Näiteks erinevate reklaamivõtete edukus erinevates EL riikides. Meie koolis ei toimu mingeid EL-ga seonduvaid klassiväliseid üritusi ega õpet. Eraldi on meil projektiõpetuse tunnid, seal käsitletakse, kuidas projekte koostada, et need seadustele vastaksid, eks EL seadustele ka siis. Meile on küll pakutud rahasid ja võimalusi õpilasvahetusi korraldada, aga meil puudub huvi. Inimesed on aru saanud, et väga palju on riske selle välismaal õppimisega.

Malle: meil on Itaalia ja Saksamaaga kogu aeg õpilasvahetused. Saame kokku ja räägime EL asjadest. Mingi teema valmistatakse ette, korraldatakse EL teemalisi konverentse. Terve klass võtab osa, kõik tahavad ju reisima minna.

Ave: võtsin paar aastat tagasi osa Balti mere konverentsist. Seda peetakse 6 riigi vahel, igal aastal on konverents eri riigis. Konverentsil käsitletavad teemad: keskkonnaprobleemid, rahastamisvõimalused, uued seadused EL-s. Kuna konverentsid erinevates riikides, tahestahtmata õpid ka seda riiki tundma. Comenius Week Brüsselis, meie kool võttis osa. Oma ala professionaalid käivad meil ka rääkimas, näiteks professionaalne tõlk Eestist, kes töötab Brüsselis Euroopa Parlamendis. Tutvustas oma tööd ja elu EL riikides. Huvijuht vist kutsus.

Mart: meile öeldakse kord aastas: nüüd saate Briti Konsulaadis proovida, võib-olla saate minna Inglismaale õppima, minge kandideerige. Kindlat õpilasvahetust meil pole.

Kärt: meil mõnikord väitlusklubis tuleb EL teema sisse, aga pead materjali täiesti iseseisvalt otsima.

Liisa: meil on võimalik suvel Rootsisis tööl käia, meil on rootsi keele õpe koolis, soodustatakse.

Ann: meil on käidud rääkimas organisatsioonist Euroopa Noored. Kuidas saab EL riikidesse õppima, tööle minna, kuidas Euroopa Noorte projektides osaleda. Saksamaa ja Inglismaa koolidega meil vahetusprogramm, meie õpilased sinna, nemad meile.

Tanja: meie koolis õpitakse itaalia keelt. Mõned meie õpilased saavad paariks nädalaks Itaaliasse minna ja järgmisel aastal võtavad siis itaallasi oma kodudes vastu. Ma õpin küll ka itaalia keelt aga ma ei võtnud sellest vahetusest osa.

Tiiu: meil on Saksamaa kooliga iga-aastane õpilasvahetus. (Saksa keele süvaõpe meil koolis). Erasmuse projekti raames. ÜFU raames saab ka stipendiume taotleda ja välismaale õppima minna kui ise mingi summa õppes tasud. Ma ei tea, kas see projekt on EL põhine või saab ka mujale õppima minna.

Raino: mina küll ei tegele huvitegevuse raames mingite EL probleemidega, selleks pole aega. Teeviidast olen kuulnud küll, aga et see kuidagi EL-ga, Euroopa Noortega seotud on, seda ma küll ei teadnud.

Ann: Teeviidal tutvustatakse välismaal õppimise võimalusi.

Pärt: aga see Teeviit on viimasel ajal maha käinud, saad väga pealiskaudset infot sealt. Alustades Inglise erakoolidega, lõpetades kokakoolidega, kõigil oli suhteliselt ükskõik. Kästi mingi ankeet ära täita ja kogu lugu. Ainus oli Mainor, kes endast korralikult rääkis.

Ann: MEP – Mudel Euroopa Parlament üritus. 4 päeva käid kohal, kirjutad resolutsioone, pärast on kaitsmine. See on väga kasulik praktiline õpe. Sulle antakse probleem ette, pead seda korralikult lahkama ja ära lahendama, lähtuma EL seadustest, see tähendab, pead neid tundma.

Mart: mu õde võtab MEP üritustest osa, järgmine toimub nüüd Pariisis kevadel. Talle meeldib.

Malle: eelmisel aastal võtsin osa Euroopa integratsiooniprobleeme käsitlevast esseede võistlusest. Võitsin ära, käisin Saksamaal, see oli õppe- ja puhkuserreis.

2.3. Rahulolu ainetevahelise jaotusega

EL õpe ongi interdistsiplinaarne aine. Me ei õpeta ju näiteks Eestit ka. On olemas eesti ajalugu, eesti majandusgeograafia jne. EL-l on palju külgi, iga külg kuulub teatud õppeaine valdkonda, kus seda käsitleda.

Me isegi stimuleerime lapsi integreerima teadmisi. Kui majandusõppes arvutavad käibe- ja tulumaksu, kasutavad ju matemaatikaalaseid teadmisi; lisanduvad ühiskonnaõpetuses, ühiskonnageograafias ja teistes ainetes saadud teadmised.

Ühiskonnageograafia ja ühiskonnaõpetuse õpikutes paljuski kattuvaid asju. Samuti ajaloos, ühiskonnaõpetuses ja geograafias. Erinevate ainetes õpetajad peavad palju plaanivälist koostööd tegema, et kindlustada õige ajastatus, et õpitav jõuaks õpilaseni loogilises järjekorras, ning et asjad ei kattuks.

Eriti tulevad vastuolud välja valikainete õpetamisel. Võõrkeeleõpetaja (EL inglise keeles) eeldab, et põhifaktid EL kohta on 10 klassis emakeeles selgeks õpetatud, tema jätkab 11. klassis inglise keeles. Tegelikult nii ei ole.

Riina: Oleme mõelnud, et kas ühiskonnaõpetus jääb nüüd ära, ja materjalid lähevad ühiskonnageograafiasse üle.

Girta: kui mina hakkasin oma tõlkeõpetust andma, eeldasin, et küll nad saavad ajaloo ja ühiskonnaõpetuse raames ikka piisavalt infot EL kohta. Aga tuleb välja, et ega ikka ei saa küll. EL alustamislepingutest, sellest kuidas EL-le alus pandi, ei teatud midagi. Institutsioone nimepidi teavad, teavad, kus miski asub; liikmesriike teavad, aga otsustamisprotsessidest, kes mida otsustab, kes mida algatab, kellel õigus midagi tagasi saata, ei tea suurt midagi. Kaua aega polnud õpilastele arusaadav, kas Siim Kallas esindab Eestit Euroopas või Euroopa Liitu meil siin Eestis; keda me valime, kes määratakse. Siis ikka hurjutan õpilasi, et kuidas te lasete ennast lõa otsas vedada ja enda eest otsustada. Peate ikka oma õigused endale selgeks tegema.

2.4. Rahulolu õppematerjalide kvaliteediga. Millised õppematerjalid üldse olemas on, millest puudus

Ühiskonnaõpetuse õpikud eesti õppekeelega gümnaasiumile: õppematerjal on mõeldud haritud täiskasvanud inimesele, pole mõeldud noorele, kes alles hakkab aru saama, mis ühiskonnas toimub. Õppematerjal olgu lihtne, loogiline, lühike, selge.

Lisaks õpikutele olemas palju abimaterjali, aga materjal väga laialivalguv. Eriti ühiskonnaõpetuse raames käsitletav. Materjali läbitöötamise oskus sõltub õpetajast endast, kui palju ta suudab materjali kontsentreerida.

Geograafiaõpetajad leiavad, et materjal liialt kontsentreeritud kujul, võiks laiemalt saadaval olla.

Majandusgeograafiaga seonduv vananeb väga kiiresti. Õpikul 4-aastane tsükkel, andmed vananevad paari aastaga, Internetist peab nagunii kogu aeg uusi andmeid juurde vaatama. Internetis saadaolevad materjalid laiali, näiteks Eesti SKP otsimiseks kulub mõnel õpetajatel üle poole tunni aega.

Õpikute kõrval on kasutuses õpetaja enda (eriti ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate puhul) koostatud trükitud konspektid, mida õpilased võivad paljundada. Õpetajad on leidnud, et praegused õpikud ei õigusta ennast Euroopa Liitu käsitleva materjali osas. Gümnaasiumiastme ajalooõpik pole EL osas oluliselt põhjalikum kui põhikooli õpik. Põhikooli õpik on ilmunud viimasena, seal tunduvalt värskemad andmed EL kohta sees. Eesti enam ei astu EL-i vaid ikka on juba EL-s.

Gümnaasiumiastmes erinevad õpikud kasutusel, sealhulgas ka Adamsoni õpik ja Fjodorovi õpik. Selles viimases on EL vaid pealkirja all Saksa Liitvabariik; sealt tuleb otsida Euroopa Liidu kohta Euroopa integratsiooni juurest. Väga raske üles leida.

Kui õpikute põhjal peaks Euroopa Liitu õpetama, siis mingit ajaloolist ülevaadet EL-st küll ei saaks. Tuleb kasutada lisamaterjale, neid on, aga loomulikult oleks parem kui asjad oleksid ühes kohas koos.

Paljud materjalid, nii õppematerjalid kui lisamaterjalid EL kohta tunduvad tõlkematerjalidena, need ei ole õpilaspärased. Korralikku õpilaskomplekti EL kohta pole olemas. Ja selliste materjalidega ei ole võimalik 3 tunniga, mis ette nähtud on, Euroopa Liitu selgeks teha.

Vene õppekeele koolid:

12 kl. Viivi Möldre õpiku 2. osa on peaaegu terviklikult pühendatud EL-le ja kõik küsimused võetakse läbi. Rahul õpikuga. 9. Klassis kasutatakse EL-i õpetamisel Anu Tootsi õpikut, rahul õpikuga. Avita õpik põhikoolile on hea, ei ole liiga raske. Põhiasjad EL kohta sees, mingeid lisamaterjale pole vaja. Halvem lugu see, et EL õpetamine jääb kevade peale, jäädakse ajahätta.

Venekeelsetes koolides kasutatakse erinevaid õpikuid, kasutuses on ka ühiskonnaõpetuse õpik vene gümnaasiumile, mis on kirjutatud halvas keeles; halvasti süstematiseeritud. 9 kl õpik samuti vaja üle vaadata, see on vananenud. Kursustel õpetatakse palju huvitavamat lähenemist EL-le. Praeguses põhikooli õpikus liiga kuiv ja asjalik lähenemine, õpilased pole veel sellisel tasemel 9-ndas klassis, et kuivalt esitatud materjalist huvituda.

Info tuleks kokku võtta ja selges arusaadavas keeles kõik ühes kohas/ ühes õpikus EL kohta ära rääkida. Täiendavat kirjandust on väga palju, aga 9 kl. vaevalt hakkab otsima kuskilt mujalt ja hea õpik ei oleks üldse paha selle jaoks.

Lisaks kasutatakse õppemappe Jaan Tõnissoni materjalidega. Need välja antud mitu aastat tagasi, natuke vanad, välja antud enne EL-ga liitumist. Aga ikkagi head, võib kasutada.

Mare: Eesti Pank näiteks teeb ka häid materjale, aga see on kuskil laiali, kõik õpetajad ei leia seda üles, pole aega nii palju otsida. Ministeeriumide ettekanded Power Pointis on ka olemas kui oskad neid otsida..

Ants: Palju materjali Internetis on inglisekeelne, kõikide õpetajate keeleoskus pole piisav, parem kui eesti keeles ühes kohas kõik olulisem koos.

Maaja: minu õpilased kasutavad gümnaasiumiastmes minu enda koostatud trükitud konspekti, mida nad saavad ise paljundada. Õpikud on puudulikud.

Andra: kooli sai vahepeal tasuta lisamaterjale tellida Euroopa Liidu kohta aga üldiselt need on küllaltki ebahuvitavad õpilastele.

Aime: ma arvan, ei tea kuidas teie, et töövihikud, pooled neist on tühjad. Kui pooledki on head ülesanded, siis ei ole vaja vähemalt palju välja mõelda. Praegu teeb õpetaja oma vabal ajal tööd õhtust hommikuni, et siis järgmisel aastal uuesti teha. Kõik aegub. Ühe teema jaoks ma otsin mitmest õpikust, ajalehest ja siis on vaja koolis paljundada ja liimida ja midagi veel teha.

2.5. Kuivõrd kasutatakse (osatakse kasutada) uudseid õpetamismeetodeid (aktiivõpe, simulatsioonid) ja -vahendeid (interaktiivsed vahendid).

Täiendkoolitusel on õpetatud uutset metoodikat põhikoolis õpetamiseks. (Õpilane nimetab 3 meeldivaimat riiki ja 3 kõige vähem meeldivat; siis omakorda nimetab, mis just ühes või teises riigis meeldib/ ei meeldi. Peab valima ühe Põhja-Euroopa, ühe Lõuna-Euroopa riigi jne. Kui ei oska nimetada, riike leida, otsib materjali selle kohta). Nii saab huvi tekitada, referaadi vormis nad tööle panna. Õpetajal ka huvitav lugeda, nii palju uut informatsiooni leidub töödes.

Laste aktiveerimiseks kasutatakse rollimänge, grupitööd, eriti minigruppe, paaristööd. Korraldatakse ajurünnakuid.

Töötatakse algallikatega, dokumentidega.

Interneti kasutatakse tavalistes klassitundides vähem, sagedamini valmistab õpetaja või õpilased ettekande ette Power Point'i slaidiõuna.

Võetakse osa üle-eestilisest ühiskonnaõpetuse interaktiivsest olümpiaadist, seal küsimusi Euroopa Liidu kohta ka.

Jelena. Tihti tuleb mingi uus lähenemisviis välja mõelda, sest raske on suurtes klassides kõigi tähelepanu kõita. Suurtes klassides me üldreeglina tunnis Interneti ei kasuta.

Aime: Mõnikord oleme proovinud tundi teha raamatukogus, siis on õpilastel huvitavam. Koos kirjanduse õpetajaga korraldame kord veerandis ühe suure tunni aulas. Mitmed lapsed on ette valmistatud, nad esinevad ettekannetega, ettekanded hõlmavad erinevate õppeainete materjale komplekselt. Selline tund nõuab eriettevalmistust, seda ei saa väga tihti teha.

Svetlana: 9. klassis on raske suurtes gruppides töötada, 36 inimest on ikka väga palju. Nii suurtes klassides raske interaktiivseid vahendeid kasutada.

2.6. Kuivõrd õpilased üldse huvituvad Euroopa Liitu käsitlevatest teemadest . Peamised motiivid õpilaste jaoks

Õpilase motivatsioon lähtub paljuski õpetaja motivatsioonist. Kui õpetaja teab täpselt, mida ta õpetab ja miks ta seda õpetab, siis niimoodi tajub seda ka õpilane. Kõigepealt peab õpetaja/õppekava paika panema, mis on EL-i õpetamise eesmärk, mingi konkreetse teema õpetamise eesmärk, küll siis ka õpilased motiveeritud on.

Õpilasi huvitab visuaalne aspekt, õpikute/ muude materjalide, bürokratiide paljusõnaline tühi jutt jätab ükskõikseks.

Huvi ELi maades edasiõppimise vastu. Karjääri planeerimine seonduvalt ELi institutsioonides töötamisega; huvi töötamise vastu mõnes ELi liikmesriigis.

Huvi ühiskonna toimimise vastu laiemalt – erinevad kultuurid, erinevad kombed, rassid; kuidas üksteist tundma õppida, kuidas üksteisega harjuda. Paljud lapsed käivad koos vanematega või koos sõpradega reisimas, näevad muud maailma ja tunnevad siis ka koolitundides käsitletava materjali vastu suuremat huvi.

Urmas: seda küll ei saa öelda, et õpilased oleksid EL-st kuidagi rohkem või vähem huvitatud kui mõnest muust asjast, mida ühiskonnaõpetuse tunnis läbi võetakse.

3. Kuidas jätkata Euroopa Liidu õpetamist üldhariduskoolis

3.1. Euroopa Liidu õpetamine eraldi (valik)õppekava alusel vs ajaloo- ja/või ühiskonnaõpetuse raames vs integreerituna erinevatesse õppekavadesse vs klubiline tegevus

Õpetamine eraldi (valik) õppekava alusel: vajadus võiks olla gümnaasiumiastmes, mitte varem. (Põhikooliõpetajad arvavad, et võiks põhikoolis ka olla). Pigem valikkava kui kohustusliku õppeainena. Vajab väga häid õpetajaid, suurt majanduslikku toetust ja motivatsiooni; mõningase eeltöö (eelreklaami) tegemist, et õpilased seda valikainena valiksid. Kui valikaine juba käima lükatud, tasemel õpetaja leitud ja välja õpetatud, siis peaks õpetaja andma seda ainet mitmes koolis.

Õpetamine ajaloo/ ühiskonnaõpetuse raames: ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajad näevad selles õpetamise koosseisu; geograafiaõpetajad välistavad sellise võimaluse; õpilased peavad sellist õpet liiga teooriakeskseks, kuivaks.

Integreeritud õpe: praegustes tingimustes realseim viis. EL õpe pole asi iseeneses, lisaks organisatsiooni ajaloole ja struktuurile vaja keskenduda ka liikmesriikide majandusele, geograafiale, kultuurile, olemisele. Kui konkreetsemalt paika panna, millises aines mida, millal, millises järjekorras käsitletakse, toimib õpe hästi. Kui õpetajad on nõrgad, motiveerimata, ainult siis juhtub nii, et kui kõik teevad, siis ei tee mitte keegi hästi. Õpilaste mure on see, et erinevad koolid on erineva tasemega. Kuna EL õpe sõltub paljuski õpetajast, siis kõik õpilased ei saa võrdsel tasemel Euroopa Liidu õpet.

Huviringi vorm õigustab end särava motiveeritud eestvedaja puhul.

Tabel 4. Õpetajate ja õpilaste arvamused EL õpetamise eri mooduste võimaluste ja ohtude kohta.

	Vajadus	Võimalused	Ohud
	Õpetajad	Õpetajad	Õpetajad
Eraldi (valik)õppekava alusel	<ul style="list-style-type: none"> - Kui on olemas väga hea EL valikaine õpetaja, tõeline isiksus ja professionaal, siis ta omakorda toetab EL integreeritud õpet erinevates õppeainetes; õpilased saavad parimad teadmised. Vajadus gümnaasiumis, mitte varem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kui õppekava (maht) kannatab ja kui on väga hea EL õpetaja olemas, küll siis huvilisi/õpilasi leidub valikkava jaoks - Kui EL seda valikkava rahastab, siis võib olla, õpilasel gümnaasiumis nagnunii vaja valikaineid valida. - EL tasemel õpetus valikainena tooks koolile tunnustust 	<ul style="list-style-type: none"> - Õppekava valikainete loetelus EL õpet praegu pole, õpilastel puudub harjumus, seda ainet valida - Kui õpetaja pole tasemel, pole huvilisi - Kui puudub materiaalne toetus, õpetajal pole motivatsiooni, jääb õpe kuivaks, igavaks, pole illustratiivseid abivahendeid, võimalusi reisida, huvi kaob
	Õpilased: <ul style="list-style-type: none"> - Erilist vajadust ei näe, aga valikainena võiks siiski olla; selle aine raames peaks olema kõige lihtsam siis EL kohta infot saada 	Õpilased: <ul style="list-style-type: none"> - Võimalus sisusse tungida - Oleneb kui palju koolis valikaineid üldse on, kui on pikk rivi, kust valida, siis võiks ju prooviks EL õpetus ka olla sees 	Õpilased: <ul style="list-style-type: none"> - Kui siiani pole EL-i huvitavalt käsitletud, loodud eelhoiak, et see aine on igav, siis õpilastel puudub huvi
Huviringi vorm	<ul style="list-style-type: none"> - Huvilisi leidub alati kui on särav eestvedaja, põnev sisu 	<ul style="list-style-type: none"> - Täiendav rahastamine EL fondidest 	<ul style="list-style-type: none"> - Alguses kõik lubavad minna, pärast on väsinud
	Õpetajad	Õpetajad	Õpetajad
Ajaloo- ja/või ühiskonnaõpetuse raames	<ul style="list-style-type: none"> - Ajaloolist ülevaadet igal juhul vaja anda; õpetamise koosseis on olemas; ühiskonnaelu probleem kuigi praegu moeteema; - kui selline moodus välistab geograafia, siis see viis ei tule kõne allagi 	<ul style="list-style-type: none"> - Kui koolis eraldi EL õpetus olemas, siis ajaloo- ja ühiskonnatundides saab EL üle korrata 	<ul style="list-style-type: none"> - EL õpetus sarnaneb õppeainega NSVL ajalugu

	Õpilased	Õpilased	Õpilased
	Pole suuremat vajadust, ei õigustaks ennast, siis jääks raudselt ainult teooria.	Muidugi, kes tahab ainult teooriat sügavuti, sellele sobib: struktuuri toimimine, majandus	EL õpe jääb liiga kitsaks ja teoreetiliseks
	Õpetajad	Õpetajad	Õpetajad
Integreerituna erinevatesse õppekavadesse	<ul style="list-style-type: none"> - Erinevad ained täiendaksid õpet; Euroopa Liitu ei saa õpetada kui asja iseeneses, ühiskonnaõpetuse ja geograafia ja ajaloo kaudu ikka - Aineõpetaja on oma aine professionaal, mitme professionaali vahendusel saavad õpilased parima ülevaate EL-st - Vaadates ka teiste EL liikmesriikide õppekavasid, ka seal on EL õppekava integreeritud erinevatesse õppeainetesse (teiste riikide eeskujul) 	<ul style="list-style-type: none"> - Tekivad paremad seosed, tekib tervik - Õpetajad võivad omavahel kokku leppida, kes mida ja millal õpetab - Teatud piirini hea, kui asjad natuke kattuvad - Hea kui ka ajaliselt samu asju üle korratakse, 12. klass ei mäleta täpselt, mida 10. klassis õppis 	<ul style="list-style-type: none"> - Erinevates ainetes õppematerjal kattub - Õpilastel väike seostamisvõime, ei nähta tervikut kui samast asjast erinevates õppeainetes räägitakse (kõik lapsed ei ole eliitkoolides, kõik pole üle keskmise õpilased; põhikoolis veel väike seostamisvõime) - EL õpetamine ei toimu erinevates õppeainetes loogilises järjekorras - Kui kõik teevad, siis ei tee mitte keegi
	Õpilased	Õpilased	Õpilased
	- ilma EL põhitõdesid tundmata on inimesel raskem elada	- igast valdkonnast saab midagi teada, tekib tervikpilt; saad paremini aru, jääb paremini meelde	<ul style="list-style-type: none"> - kattub erinevates tundides - õpetajatel erinevad eesmärgid; erinev tase - koolides erinevad ained, kõiki aineid igas koolis pole, osade koolide õpilased

Svetlana: rakse ette kujutada ühiskonnaõpetuse kursust ilma EL teemata. Ühiskonnaõpetuse õppekavas selline teema nagu kaasaegse maailma mitmekesisus, kuidas seda ilma EL-ta käsitleda?

Põhikooli ajalooõpetaja: õpikud on meil sellised, et ühed on liiga rasked, teised lihtsalt nõrgad. Eraldi EL õppekava oleks ka põhikoolis väga hea, selline konkreetne, et põhikooli lõpetaja saaks konkreetseid süsteemseid teadmised EL-st.

Lii: meie õpilaste viga ongi selles, et nad ei oska asju seostada. Kui räägitakse milleski geograafia tunnis, on see üks asi; kui räägitakse samast asjast ühiskonnaõpetuse tunnis, on see õpilase jaoks teine asi.

Riina: see oleneb ikka sellest kuidas asju esitatakse, minu omad ütlevad küll, et seda oleme juba geograafias või kusagil mujal õppinud.

Lea: siis on ikka midagi õpetamises viga kui üks asi on erinevates ainetes erinev asi

Ene: palju oleneb õpilastest ka.

Girta: integreerimine on raske asi, olen proovinud ajalooõpetajatega kokku leppida, aga ei õnnestu. Õpilased käsitlevad Euroopa Liitu hõlmavaid aineid erinevates klassides, mina tahaksin oma 11. klassi tõlgetes mingeid iseenesestmõistetavaid fakte kasutada, aga õpilased pole ühiskonnaõpetuses neid asju veel läbi võtnud.

Ene: ühiskonnaõpetus tuleb alles 12-ndas, nad ei peagi seda veel teadma.

Lii: integreeritud õpe peaks toimuma ühel ajal, kui mingi küsimus on ette nähtud ühiskonnaõpetuses 11. klassis, sama asi geograafis 10. klassis, siis see pole õige, asjad peaksid olema samas klassis

Vello: sama õppeaine raames on distants hädavajalik. On hea kui 10-ndas on midagi õpitud ja 12.-ndas peab veel õppima, siis ehk jääb midagi meelde.

Ants: see, mida EL kohta õpetatakse peab olema loogilises järjekorra, see on koolisisene küsimus.

Girta: praegu on vähe koole, kus õpetatakse Euroopa Liitu inglise keeles (valikainena), aga seda võiks laiendada. Mina olen ise õpiku koostanud, ma annan ise ka tunde, ja ma tean, kuidas oleks parem järgmist õpikut koostada.

Ülle: miks peaks integreeritud õppe korral õpitu kõiges kattuma? Miks peaks geograafiaõpetaja ajaloopunkte käsitlema?

Maaja: ühiskonnaõpetus ja kodanikuõpetus küll kattuvad gümnaasiumiosas, gümnaasiumis võiks EL ikka eraldi valikkavana olla, põhikoolis võiks integreerituna erinevates ainetes olla.

Tarmo: praegu on uus õppekava tegemisel, valikained on seal loetletud, Euroopa Liitu seal küll ei ole. Ja vaevalt et keegi seda valikaineiks võtta tahabki.

Maaja: kõik oleneb sellest, missugune on õpetaja. Meie koolis arvati, et kes seda religiooniõpetust ikka valib. Aga tuli väga hea õpetaja ja nüüd on see valikaine väga populaarne.

Õpilane Ann: õpilaste huvi oleneb koolist, meie koolis küll poleks palju EL valikaine huvilisi, võib-olla mujal oleks. Aga ei tea ka, meil ju majanduskool, võib-olla arvatakse, et EL õpe on kasulik.

Õpilane Pärt: meie koolis pole EL-i siiani huvitavalt käsitletud, eks see loob õpilaste hoiakud ka. Tuleks enne huvitavalt EL käsitleda, siis pakkuda valikaine välja.

3.2. Kuidas oleks õigeim, otstarbekaim, parim viis korraldada EL alast õpetust üldhariduskoolis.

Kohustuslik integreeritud õppekava pluss valikaine pluss klubiline tegevus.

Kohustusliku integreeritud õppekava rõhuasetus ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse tundidele; paremini välja kirjutada õppekavasse kui ta praegu on; vältida mõttetuid kattumisi erinevates ainetes; mitte oluliselt suurendada praegust mahtu.

Õpilaste arvates räägitakse praegu Euroopa Liidust kui organisatsioonist piisavalt. Pigem vähem kuivi fakte ja ebaolulisi daatumeid, rohkem institutsioonide toimimist. Kindlasti võiks rohkem rääkida liikmesriikide ühiskondadest, kultuurist, sisust.

Integreeritud õppel peaks olema mingi ühisosa, mida kõikides ainetes käsitletakse. Lisaks õppeainetevahelisele optimaalsele seostatusele (mitte liigsele kattumisele) jälgida ka õpetamise

ajaliselt loogilist esitust erinevates õppeainetes. Erinevate õppeainete õpetajad peaksid omavahel rohkem suhtlema, temaatika ära määratlema ja jaotama.

Õpetajad: Rakendada koolis õpetajad, kes annavad nii ajalugu kui ühiskonnaõpetust, et nad saaksid paindlikumalt ja otstarbekamalt EL õpet nende tundide vahel jagada. Õpilased: Soovime professionaalseid õpetajad, kes suudaksid vajalikku informatsiooni EL kohta edasi anda. Rõhk õpetajate arendamisele, et nad saaksid kogu aeg uusi teadmisi, koolitust, uute meetodikate kasutamisoskust. Riigieksamiga lõppevate ainete õpetajad muidugi ei hakka oma tundides meiega mängima ja loovaid meetodikaid kasutama, selleks pole aega. Kaasaegseid meetodikaid võiks kasutada EL õpetamisel valikõppeainena.

Valmistada ette elulähedasemad õpikud, kus käsitletakse Euroopa Liitu nii nagu noort inimest huvitab. Teda ei huvita mitte niivõrd EL ajalugu vaid ühiskond, kuhu elluastuja läheb. Õpiku koostajal peaks olema praktiline kogemus kooliõpilastega töötamisel. Põhikooli õpik peaks olema eakohasem, vähem teaduslik ja juriidilisi probleeme käsitlev; keskendumata noore inimese reaalsele vajadustele teadmiste osas: võimalused õppimiseks, töötamiseks, elamiseks EL erinevates riikides.

Riiklikus õppekavas sõnastada kümnekond olulisemat teemat, mida lõpetaja peab Euroopa Liidu kohta teadma.

EL õpe täiendavalt valikainena koolis (gümnaasiumiastmes) kui tasemel õpetaja on olemas. Õpetajad: lektor vähemalt välisministri, ministeeriumi osakonnajuhataja tasemel teadmistega. Õpilased: EL õpetaja võiks olla politoloogi taustaga geograafiaõpetaja ja huvitav isiksus. Põhimõtteliselt oma ala professionaal, kes valdab erinevaid õpetamismetoodikaid, kes oskab asja eluliseks teha, õpilasi motiveerida.

Õpetajad: Valikaine õpetaja peaks olema spetsiaalselt EL valikkava jaoks välja õpetatud, mitte ajaloo- või mõne muu aine õpetaja, kellele EL õpetamine on väike lisakohustus. Valikaine õpetaja peaks andma ainet mitmes koolis.

EL õpe täiendava valikainena süvendaks õpilaste teadmisi. Kui õpilased on valikainega rahul, siis see on ka väga suur pluss koolile. Kool suudab täiendavalt pakkuda midagi, millega rahule jäädakse. EL valikõpe võiks väga hästi toimuda ka võõrkeeles, kasu õpilasel oleks mitmekülgsem.

Väiksemates koolides, eriti põhikoolides, ja väljaspool suuremaid linnu, võiks EL süvaõpe toimuda huviringi vormis EL-i rahade eest.

Vello: mina annan nii ajalugu kui ühiskonnaõpetust, ma lükkan EL õppe maksimaalselt ajaloost välja ühiskonnaõpetusse. Ajaloo programm on niigi suur ja ülekoormatud.

Meelis: EL kujunemist käsitletakse ju nii ajaloos, ühiskonnaõpetuses, geograafias, inglise või mõnes muus võõrkeeles, ei näe põhjust, miks see ei peaks niimoodi olema.

Vello: kui üldhariduskooli ühiskonnaõpetuse õpiku koostab ülikooli õppejõud selliselt, et annab oma üliõpilastele mõeldud konspektid trükki, siis pole imestada kui gümnaasiumiõpilase teadmistega kõrgkooli sisseastumisvestlusel rahul ei olda. Konspekt tuleb gümnaasiumiõpilasele lahti rääkida. Viimases õpikus on asi veidi parem, aga ikka lõpuni läbi mõtlemata. Põhijärg on selles, et Euroopa Liitu käsitletakse kahes osas. Pareim oleks järjest ära rääkida, ülevaatlikkus kannatab. Ja liigsõnalisus torkab silma. Õpetaja võib paljusõnalisemalt rääkida, õpik peab olema konkreetne ja asjalik. Mitte konspekt ega ka ilukirjanduslik raamat või jututuba.

Riina: eks see EL ole üldiselt koolides jäänud rohkem ühiskonnaõpetusse kui ajalootundidesse, see pole mitte ainult ühele koolile iseloomulik.

Tarmo: EL ajalooline taust ajalootunnis, poliitiline taust ühiskonnaõpetuse tunnis. Sellises mahus, mis praegu ette nähtud, on piisav. Euroopa Liitu ei saa teistele teemadele eelistada. NATO teema on ju ka, ja

NATO teema on palju atraktiivsem, poistele eriti. Aga kui on huvilisi ja on raha, siis võib teha kasvõi mõõganeelajate ringi. Aga ringi, mitte valikõppekava.

Girta: mina ei pea õigeks EL õpet täiendava valikainena, aga kui ma mõtlen oma valikaine peale (EL inglise keeles), siis peab tunnistama, et igasugune hästitoimiv valikaine tuleb ainult kasuks.

Urmas: EL huviringis peaks oluliselt erinema koolitunnist. Seal peaksid olema videomaterjalid, mitte mingisugust konspekterimist ei tohi olla.

Kersti: valikaineõpetaja peaks olema väga hea spetsialist, särav isiksus, tulema väljastpoolt meie kooli, heade materiaalsete võimalustega.

Lea: Õppekavade ülepaisutatuse on tulnud õpikute kaudu, mitte märksõnade kaudu. Iga märksõna kohta võib suure monograafia kirjutada, võib ka lühidalt kokku võtta. Vahu üleslöömine õppekava ülepaisutatuse kohta ei pea tegelikult paika.

Vello: Viimase sõna õigus peab jääma õpetajale, kui palju ta võtab ühte või teist osa, seda ei saa õppekavas ette kirjutada.

Urmas: noortes inimestes ei tohi tekkida sellist tunnet nagu paljudes vanemates on: miks me sinna EL-I läksime kui me sealt mingit kasu ei saa. Ja kasu me sealt nagunii ei saa. Noor inimene peab aru saama, et EL on talle kasulik.

Tarmo: mitte ainult verbaalne õpe vaid kogemus – õpilane peaks ise EL-I riigis ära käima. Meil eesti keeles po9le ka selliseid õpikuid kuidas toimida EL-s .Norras ma nägin väga huvitavaid õpikuid.

3.3. Euroopa Liidu õppest nii nagu ta praegu on, ja kuidas ta võiks olla, projektiivtesti vahendusel

3.3.1. Eesti õppekeeleiga koolide õpetajad, Tallinn/ümbrys

Kuidas EL õpetus praegu toimub

Õpetaja annab lahkesti igasugust infot EL kohta mida ta iganes kusagilt hangib (pilt 59; info pilt 28). EL õpetamine toimub põhimõttel: praegu on meil Eestis küllaltki vilets olukord (pildid õunamüüja, rattasõitjad, kergete kommetega naised), aga nüüd kus oleme EL-ga liitunud, nüüd hakkab kõik paremaks minema (64, 35, 60, sinine auto). Sihtgrupp (83, 77, moosise näoga tüdruk), kelle Euroopa Liitu õpetada on tegelikult väga lai - väga erinev ja mitmekesine. Mitte ainult õpilased koolis ei vaja Euroopa Liidu alast õpet, kuidas Euroopasse paremini integreeruda, vaid ka nende vanemad ja vanavanemad. Õpetamist vajab kogu meie ühiskond, ja tegelikult see õpetus ka toimib: oskustöötajad (81) liigub rõõmsalt Euroopa paremate turgude poole.

Kuidas EL õpetus peaks toimuma

Toetuda kõige moodsamale tehnoloogiale, mis meil parasjagu on (75). Õpetada entusiastlikult ja haaravalt (59). Õpetuse sisu peaks olema eluline, õpetamisel silmas pidada, et EL riigid on vananev maailm (79), EL paratamatu tulevik - vanade vananev maailm. Seda arvestades väärtustada vastukaaluks noort entusiastlikku seltskonda (77). Õpetuses peaks rõhutama, et EL liikmesriigina peaksime käituma ühtselt, mitte kõikaid kodaratesse viskama ega teiste kulul sõitma, peaksime õpetama ühtsust ja sallivust (81). Keskkonnakaitseteemadele peaks rohkem tähelepanu pöörama, Euroopas veel allesjäänud loodust ja loomi kaitsma (26), keskkonnasäästlikku energiat propageerima (58). Elulise õppe raames muuhulgas rõhutada, et väikeettevõtlus ja käsitöö peaksid ka edaspidi EL-is ausse jääma, need toovad peredele kõige enam sisse; säilitavad riikide kultuuri ja kunsti (vaasivormija pilt 72). Et õpetus oleks õpilase jaoks huvitavam, natuke ekstreemsusi ka sisse tuua (12).

3.3.2. Vene õppekeelega koolide õpetajad, Tallinn

Kuidas EL õpetus praegu toimub

Põhikoolis räägime Euroopa Liidust kuidagi kaootiliselt, natuke siit, natuke sealt. Õpetajad (59) küll jutustavad oma tundides üht-teist, aga tervikpilti õpilase jaoks välja ei kujune. Kindlasti käsitletakse üldise EL kujunemise ja liikmesriikide kõrval EL energiaressursside probleeme (58); loodusega seonduvat (hunt, tiiger), sotsiaalse kihistumise probleeme nii meil kui erinevates EL riikides (36,88,77;õunamüüja); laste, noorte probleeme, konflikte, probleeme vaesemates riikides (54, 14). Kahjuks Euroopa Liidu riikide sporti, kunsti, kirjandust me oma tundides eriti käsitleda ei jõua.

Kuidas EL õpetus peaks toimuma

Kasutades õpetamisel kõige arenenumat tehnikat (75) ei tohi unustada kõike inimlikku ja lähedast: oma pere, kodu, lapsed, kasvav põlvkond, vanad inimesed, humaansus, solidaarsus, kodumaa (36-õunamüüja)77, 14, 60, 79). Pildid 34, 35 sümboliseerivad võrdõiguslikkust, loodame, et tulevikuühiskonnas ei ole vaja sugudevahelisi suhteid enam välja selgitada, oleme selles suhtes paremini haritud. Ka ressursside probleeme on vaja käsitleda (58), aga see pilt on meil seal all, inimestega seonduvad küsimused on olulisemad, need pildid on üleval pool. 58, 64, 28 – ressurss, raha, info – kuigi peame inimsuhteid ja sotsiaalsfääri kõige olulisemaks, ei saa me hakkama ilma tugeva majanduseta. See on paratamatus, seda käsitleme ja õpetame juba praegu ning ka tulevikus. 26 – rõhutada rohkem loodusmaailma, mida peame Euroopas säilitama ja hoidma.

3.3.3 Eesti õppekeelegra koolide õpetajad, Tartu

Kuidas EL õpetus praegu toimub

Tänapäeval sõltub kõik infost, info maksab, müüb (28). Infot levitatakse erinevas stiilis: EL on üks töötatud maa piimajõgede ja pudrumägedega! (59). Või ka asjalikumalt, näidatakse rahulikumalt, kus miski asub, kuhu jõuda (49). Eurovastastele (34, 35), väga tigidad ja väga enesekindlad, peab ka Euroopa Liitu õpetama, nad peavad arvestama, EL on meie olevik, euroraha meie tulevik. Noorem põlvkond avastab Euroliitu iseseisvalt, info hankimine Internetist ilma vanema põlvkonna õpetajate abita (75, läptop). Mõni vanur üritab ka iseseisvalt infot hankida (84). 83 –meie euroametnik, kes tunneb ennast koduselt lipsustatuna, korraliku arvuti ja mobiili seltsis. See on see ametnik, keda lapsed õpivad tundma meedia vahendusel. 64, 36 – Eesti riigis on paraku suured erinevused inimeste võimaluste vahel, karta on, et need erinevused süvenevad veelgi. Ka seda peame oma lastele õpetama, et suur Euroraha teeb lõpu meie kodumaistele õuntele; ning et hoidke silmad lahti, mõned jõuavad oma uude eurokodusse (81, 60) palju lihtsamalt kui teised, ilma suurt tööd tegemata.

Kuidas EL õpetus peaks toimuma

Üks ääretult sümpaatne inimene/õpetaja (59), kes tunneb hästi EL probleeme, tutvustab neid õpilastele. Teda toetavad ametnikud (83). Auditoriumiks on õnnelikud inimesed (77, 54, 63). Nad võtavad infot (28, 75, 63) vastu avali süli, huvi ja tänuga, sest edastatav info on asjakohane, vajalik, huvitav. Informeeritud inimesed armastavad reisida (74). Arenenud inimestena pööravad nad rohkem tähelepanu loodusele, keskkonnakaitsele (63, 41, 26), teevad sporti (ujuja pilt lõvi pildi all kahjuks pole näha). Kõige vundamendiks, ka vabaturu aluseks (26), on suured Euroopa rahad (64). Kes ei tunne Euroopa Liidu toimimise mehhanismi läbi ja lõhki, see ei Saa EL-s edukalt hakkama.

3.3.4 Eesti õppekeelega koolide gümnaasiumiastme õpilased

Kuidas EL õpetus praegu toimub

28 – praeguses õppes on kõige tähtsam see, et antakse üldinfot EL kohta. 81 – kolmekesi sõidavad ühe rattaga. Euroopa Liitu õpetatakse meile suure hurraaga! Tore, nüüd oleme lõpuks kõik koos, Eesti on vastu võetud, nüüd teeme kõike koos. Oleme töötatud maal. Pidevalt rõhutatakse: EL-st on võimalik saada palju toetusi, on fondid (64). Kumab läbi nii meedias kui EL õpetamise tundides. Ja no las räägivad sellest rahast siis, tänapäeva maailmas ilma rahata ei saa. Muidugi päris nii ka ei tohiks olla, et läksime sinna ainult raha pärast. 14 – suhteliselt hall pilt, majad räämas. Ette tehtud värvikirevates toonides kompositsioon, mis esmapilgul jätab väga atraktiivse mulje. EL-i nii ka õpetatakse: ta tuleb meile ja on väga hea. Märkamata jääb see, et vana tool värvikihi all võib varsti ära laguneda. Meile räägitakse väga vähe EL-i miinustest, kõik on ainult positiivne nüüd, kus oleme sinna õnnistatud maale jõudnud, nüüd on kohe -kohe rohi rohelisem, inimesed õnnelikumad (77).

Kuidas EL õpetus peaks toimuma

28- sinine infomärk kõige keskmes. Ikka veel rohkem infot oleks vaja. 49 – geograafiatundides peaks ka ikka EL-st rääkima, mitte ainult ajaloo, ühiskonnaõpetuse raames, üldse integreeritult seda õpet teostama. 75 – uued võimalused paremini EL kohta infot hankida; samas miks mitte arvutiõpetuse tunde EL-i õppega siduda. 81 – üks jalgratas – ühtsus ja koostöö, ikka integreeritud õppekava sümbol. Samas ka parema tuleviku sümbol – Eesti EL-i ühtses pere, kõigiga sõbralikult koos. 82 – onu otsib midagi arhiivist – me peaksime teadma ka EL struktuuri ja töö põhimõtteid, kuidas asi toimib üldse, mitte ainult olmet. 72 – kindlasti on vaja Euroopa erinevaid kultuure tundma õppida. 59 – tõeliselt head õppejõudu ootame. 36 – mõnus vanaonu – et ka meie saaksime tulevikus vanaduspõlves paljudest asjadest mõelda, et meil oleksid head teadmised koolist kaasa võtta, sealhulgas teadmised elu-olust Euroopa Liidus.

4. Õpetajate EL alaste teadmiste tase. Kuidas korraldada täiendõpet

4.1. Rahulolu oma teadmiste tasemega

Iseenda teadmisi õpetajal raske hinnata, ikka tundub, et mida vaja on, seda ju oskan. Materjalipuudust pole, igaüks saab ennast ette valmistada ja kurssi viia asjadega, mida oma ainetunni raames EL-i kohta käsitleda. Praegune riiklik õppekava ei takista õpetajal rääkimast EL-st nii palju kui ta soovib. Kui huvitub teemat, siis ka meeldib õpetada ja juttu jätkub.

Kõik õpetajad, kes Euroopa Liitu oma ainetundides käsitlevad, ei ole spetsiaalselt ette valmistatud Euroopa Liitu õpetama. Kui nad ise teemat hästi ei valda, teemast ei huvitu, ega nad siis lisamaterjali eriti ei otsi ka.

Kohati on õpilased õpetajatest targemad, õpetajad ise tunnistavad seda ka. Ja õpilased ei jäta sellele vihjamata. Osadel õpilastel paremad võimalused nii info hankimiseks kui reisimiseks kui õpetajatel.

Teadmisi on saadud ülikoolis õppides, raamatutest, kooliõpikutest, raamatukogust, meediast, eriti Internetist, EL infopunktidest, koolitustel, õpilasvahetuste kaudu, isiklikul baasil (pereliige/ tuttav töötab EL institutsioonis), õppereisidel, ise reisides.

Geograafiaõpetajad on kursis Säästva Arengu ja Ökoloogilise Jalajälje koolitusega. Sihtasutuse poolt korraldatud Säästva Arengu ja Ökoloogilise Jalajälje koolituse praktiline pool liiga lühike, võiks organiseerida põhjalikumalt ja suuremate vahenditega. Rahvusvahelise konverentsina on see koolitus väga kasulik olnud.

Mitte kõik pole kursis Euroopa Komisjoni projektiga partnerkoolide otsinguks. Arvati, et partnerkoolide otsingud peaksid toimuma võõrkeeleõpetajate huvisfääri kaudu.

Annika: õpin praegu Tartu Ülikooli magistrantuuris kirjaliku tõlke alal. Tegin just EL teemalise arvestuse, seal õpetati meile EL institutsioone, majandust, juriidilist poolt. Väga rahul olen, minu jaoks maailmapilt täiesti avarus, enne oli see EL minu jaoks ka üks hägune värk, ei saanud aru, milleks seda vaja on. Arvan, et võtan veel neid kursusi, Euroopa Ülikoolis pakutakse neid ka.

4.2. Milline on õpetajate EL alase täiendõppe vajadus

Karjuvat vajadust informatiivse koolituse järele ei ole. Koolitustel on juba käidud ka ja nende kvaliteeti nähtud. Aga põhimõtteliselt ei ole ühelgi õpetajal midagi korralikul tasemel koolituse vastu.

Iga õpetaja saab end täiendada lugedes brošüüre või otsides Internetist materjale, aga kuna materjal on suhteliselt laiali, otsimine võtab palju aega; kohati on info võõrkeelne, kõik õpetajad ei valda piisavalt keelt, siis huvitava ja asjaliku pakkumine korral ei ütleks keegi koolitusest ära.

Teoreetilist koolitust polegi väga vaja. Pigem praktilise suunitlusega, huvitava materjaliga, elulähedane: kuidas asi EL-is tegelikult toimib; pluss praktilised metoodilised materjalid, ülesannete mapid. Koolitus peaks olema suunatud oskusele kasutada täiendavaid info- ja õppematerjale, EL-teemade õpetamise metoodikale; andma õpetajatele juhtnööre, kust ja kuidas Internetist kõige lihtsamalt ja kiiremini värskaid andmeid saada; just seda, mida neil ainetundides EL käsitledes vaja läheb

Koolitust vajaksid eelkõige need õpetajad, kellel endal puudub suurem huvi EL-i vastu, ainetunni raames aga peavad teemat käsitlema.

Võõrkeeleõpetajad sooviksid spetsiaalselt võõrkeeleõpetajatele suunatud koolitust, et osata õpilaste konkreetsetele küsimustele vastata (näit. miks Inglismaa saab maksed tagasi aga teised riigid ei saa; millest tekkis tüli Inglismaa ja Prantsusmaa vahel eelarve küsimustes). Võõrkeeleõpetaja võib ise otsida infot küll, aga see võtab mõttetult palju aega.

Koolitajad olgu professionaalid. Praegu tihti pole kindel, kas koolitaja seisukoht on üldtunnustatud tõde või koolitajafirma arvamus. Näiteks, kas on ikka tingimata vaja koolis rääkida inimkaubanduse teemadel; kas on vaja kahtluse alla seada jõulude pidamise otstarbekust kui klassi ilmub laps islamiusumaalt.

Nadežda: EL alase infoga oleme kursis, seda kõikjal piisavalt saadaval. Võib-olla metoodika suhtes midagi, see oleks teine asi, aga info osas täiesi piisab.

Aime: või mingit süsteemi, juura alal, finantsidest, nõuandeid, kuidas sellist süsteemi teha iseenda ja laste teadmistest.

Nadežda: tegelikult metoodiline osa kannatab, ja isegi väga.

Lii: tahaks majandusküsimusi natuke lihtsamalt saada; SKP on läinud keeruliseks, kord on antud eurodes, kord dollarites, raske võrrelda. Võiks olla paremini internetist võtta. Antakse kogutoodang, siis jaga rahvaarvuga. Majandusliku arengu võrdlus peaks olema paremini antud Internetis.

Lea: tegelikult on need andmed kõik olemas Internetis. Maailmastatistika annab. Aga kõik ei leia üles.

Ülle: mina tahaksin küll koolitust saada, et tunnetada, mis see EL ikka õieti on ja miks ma seda õpilastele õpetama pean.

Tarmo: mina olen igasugust koolitust saanud. Eriti alguses kui see asi tuli ja need koolitajad meid kui koopainimesi võtsid. Koolitaja peab ikka tasemel olema ja arvestama, et ta koolitab intelligentseid haritud inimesi.

4.3. Kuidas õpetajate EL alast koolitust korraldada

Igasuguse pikkusega kursusi võiks korraldada. Ühepäevane koolitus on õpetajale mugavaim, pikemaks ajaks on suurema koormusega õpetajal raske koolist ära minna. Pikale kursusele võiks minna koolivaheajal.

Koolist ära minna oleks väga hea. Saame väljaspool kooli õpetajatega kokku, samal ajal saame teadmisi juurde, see oleks parim. Internetist kuivalt midagi otsida tundub kohustus. Kooliväline õpe on natuke puhkus ka

Pikkus ja vorm oleneb koolituse iseloomust ka. Kas õpetaja ikka tahab suvel EL peale mõelda?

Sügisese koolivaheajal sõidaks kuskile välja, mõneks päevaks. Koolitajaks mõni särav isiksus, pole oluline, millisest institutsioonist ta tuleb. Ei tuntagi neid institutsioone ja nende koolitajaid nii täpselt, et oskaks öelda, kuskohast võiks koolitaja tulla.

Õpetajad, koolitajad ei pea olema tingimata välismaalt. Kui öeldakse, et ekspert tuleb välismaalt, siis ei tähenda see tingimata seda, et ta on väga heal tasemel. Võime Eestist alati leida inimese, kellel on suurem huvi asja vastu ja kes teeb rahkem tööd kui ükski välisekspert.

Euroopa Liidu rahadega on käidud Rootsis tutvumas, kuidas seal narkoennetustööd tehakse. See oli väga kasulik. Koolitusreis õpetajatele Brüsselisse võiks ka väga kasulik olla.

Ene: Meie koolituskursused kipuvad kõik olema augusti viimasel nädalal, millegipärast arvavad kõik koolitajad, et just siis on kõigil õpetajatel väga palju aega.

Tarmo: sõidad paari aasta tagant läbi Baltikumi, Poola, Saksamaa; näed, kuidas asjad muutunud on. Teine asi kohe õpilastele rääkida. Verbaalsest lobast koolituse pähe on küll juba.

Vello: öelge eksperdi nimi ja siis me teame kohe, kas minna koolitusele või mitte. Ministeeriumi nimi ise ei ütle midagi

Tarmo: tuletame meelde professor Lotmani, tema ütles, „samoe glavnoe, eto puteshestvie“. See on hariduse ja õpetuse üks koostisosa. Kui õpetaja ise saab reisida, siis oskab ta ka oma õpilasi harida ja sütitada.

Svetlana: kui Roosikrantsis käisin, siis seal anti head infot. Siis mäletate käisime Toompeal ja saime kokku Iirimaa suursaadikuga, see on hea. Sealt võiks ka kutsuda lektori.

Jelena: tean, et Välisministeeriumis on konsultandid, käisid meil rääkimas Euroopa Kohtu struktuurist. See esineja ise sai hariduse juura alal ja kirjutas oma lõputöö sel teemal.

Aime: Haridusamet on minu arust tühi koht. Õpetajad ei usu neisse. REKK-ist võib kedagi leida, Jaan Tõnissoni Instituudist ka.

Nadežda: Et välismaalasi kutsuda, selleks peaks keelt oskama. Mis keeles ta meiega räägib?

Julia: peaks kutsuma koolitama meie inimesi, eesti inimesi, kes töötavad Brüsselis. Integratsiooni teemadel, mis kogemus neil seal on, mis näited on. Meil oleks huvitav teada kuidas me EL liikmetena peaksime integreeruma.

Aime: Riigikogu välisasjade komisjoni aseesimees Mihkelson, väga laia silmaringiga.

Julia: Mihkelson on tugev strateegilistes küsimustes, konkreetsete eluliste näidete alal minu arust mitte.

5. Ettepanekuid EL alaste õppekavade koostajatele

Ideaalne oleks kui saaks EL-i õpet käsitleda eraldi aiena, aga tuleb lähtuda reaalistest võimalustest. Lapsed juba praegu üle koormatud. Valikainena oleks parem. Kui on head õpikud, materjalid, hea programm mille järgi võimalik töötada, palju metoodilisi materjale, võiks valikaine olla. Kõige realsem oleks jätkata EL õpetust integreeritud õppena praegusel kujul. Lisaks valikaine Euroopa Liidust.

Õpetajad vaja valikaine jaoks välja koolitada. Õpetajatele võiks kuulutada konkursi, et tuleksid nii tegevõpetajad kui inimesed väljastpoolt kooli. EL valikaineõpetaja peaks olema korralikult tasustatud ja motiveeritud.

Koolides võiks seda valikaineprogrammi pedagoogilisele nõukogule tutvustada ja las nad otsustavad, kas tuua see aine valikainena sisse; kas meil oleks õpetajaid. Ja siis nõukogu otsusel saadetakse sobivad inimesed kursustele.

Arvestada õpilaste vanuselist eripära, eriti põhikooli osas. Õpikud peaksid olema eakohases keeles. Kui edaspidi toimub Euroopa Liidu õpetamine ka vene koolides eesti keeles, siis vene kooli õpilastele oleks võõras keeles õppimine eriti raske, kui õpikud jätkuvalt teoreetilised ja raske sõnastusega.

Laine: suures koolis saaks kindlasti valikaine rühma kokku. Huvitav teema, arvan, et oleks huvi õpilastel küll.

Jelena: gümnaasiumides võiks küsitluse teha, kui palju huvilisi koguneks.

Nadežda: gümnaasiumiklassides neid huvitab mitte EL kui selline, tema struktuur ja organisatsioonid vaid haridussüsteem EL riikides. Kuhu ja kuidas võimalik õppima minna. Meie õpetajad võiksid käia Prantsusmaal, Inglismaal, uurida, millised nõudmised seal on, kuidas on see õppimissüsteem loodud. Siis saaksime oma õpilastele rääkida, muidu süüdistavad meid, et me teame ainult seda, mis Internetis või meie lehtedes kirjas on.

Svetlana: valikaine õpetajaks peaks olema selline õpetaja, kes ikka oskaks kõike vajalikku. Aga alati leidub selliseid inimesi, keda välja õpetada.

Nadežda: õpetajapoolne initsiatiiv on alati toetatud. Vene koolide õpetajad ümberõppest huvitatud ka. Õpetajatel, kes õpetavad vene keeles, toimub tundide arvu vähenemine.

Julia: kui EL õpetamine tuleb eestikeelne, vene kooli õpetaja aga on tunde andnud ainult vene keeles, vaevalt et ta siis eriti toetab mõtet EL kui eraldi ainet õpetada. Aga küsimus on kooli strateegias, kuidas kooli juhtkond näeb seda. Ja tore, et õpetajate käest üldse midagi küsitakse, nagu praegu siin. Me ju püüame ka initsiatiivikad olla, õpime ja areneme.